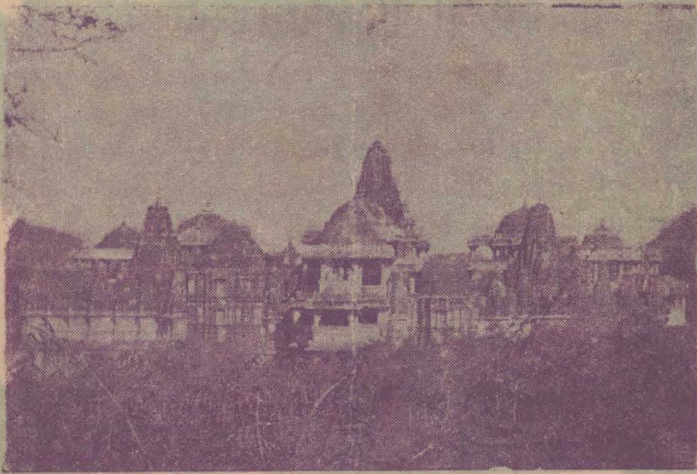

જૈન આત્માનંદ સભા પ્રકાશન

પુસ્તક ૩૯ મું.
અંક ૧૦ મો.

સંવત ૧૯૮૮
વૈશાખ.

પવિત્ર તીર્થ રાણપુરજીના

“શ્રી ત્રેલોક્યદીપક” નામનો અપ્રતિમ જિનપ્રાસાદ.

પ્રકાશક,

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

❖ વિષય-પરિચય ❖

૧. ગુરુદેવ-સ્મરણ	(મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ) ૨૨૧
૨. સિંહાન્યોક્તિ	(કવિ રેવાશંકર વાલજી અધેકા) ૨૨૨
૩. ધર્મરક્ષક-વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી	(મુનિ શ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ) ૨૨૩
૪. સુખ-દુઃખ વિચારણા	(આ. શ્રી વિજયકરતૂરસૂરિજી મહારાજ) ૨૨૪
૫. કષાયજન્ય	૨૨૬
૬. તાત્ત્વિક ઉપદેશ વચનો	(સં. ને. ચો. મુનિશ્રી પુષ્પવિજય: સંવિજ્ઞપાક્ષિક) ૨૨૭
૭. શ્રી શ્રુતજ્ઞાન	(પં. શ્રી ધર્મવિજયજી મહારાજ) ૨૨૯
૮. અપરિગ્રહ	(શ્રીમાન કુંદકુંદાચાર્ય.) ૨૩૪
૯. દેવીનો સંદેશ	(મોહનલાલ દી. ચોકસી) ૨૩૫
૧૦. પરનિંદા	(અમરચંદ માવજી શાહ) ૨૩૮
૧૧. છાત્રાલયો	(લેખક: જૈન) ૨૩૬
૧૨. મન:શુદ્ધિ	(યોગશાસ્ત્ર) ૨૪૧
૧૩. યોગાનુભવ સુખસાગર	(સં. મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ) ૨૪૨
૧૪. વર્તમાન સમાચાર (પંજળ સમાચાર વિ.)	૨૪૩

અમારા માનવંતા ગ્રાહકોને ૩૯-૪૦ મા વર્ષનું ભેટ પુસ્તક

“ શ્રી વિજયાનંદસૂરિ ”

અમારા (‘આત્માનંદ પ્રકાશ’ના) કદરદાન ગ્રાહકોને જણાવવા રજા લઈએ છીએ કે આત્મા શ્રાવણ માસથી ‘શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ’ માસિક ૪૦ મા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે. ચાર વર્ષથી આત્માનંદ પ્રકાશ માસિકનું કદ (મોટામાં મોટું) કાઢીને આઠ થી જ કરેલ છે. વળી વિદ્વાન મુનિમહારાજો અને લેખક અંધુઓના વિવિધ લેખોવડે અભ્યંતર અને દર માસે નવીન સુંદર રંગ અને તીર્થોના ફોટાવડે સુશોભિત, સુંદર અક્ષરો અને સુંદર ટાઇટલવડે સમૃદ્ધ અનેલ હોવાથી ખર્ચ પણ સ્વાભાવિક વધેલ હોય છે, જે માટે ગ્રાહક અંધુઓએ પોતાનો આનંદ પણ અતાવેલ છે અને ૩૯ વર્ષથી નિયમિત દર માસે પ્રકટ થયા કરે છે.

હાલમાં ભયંકર લગાઇ ચાલતી હોવાનાં કારણે એ વર્ષથી માત્ર કાગળોના ત્રણ સાડાત્રણગણ તથા નવા નવા બ્લોકો અને કલરોના ભાવ પણ વધ્યા છે, (માત્ર છપાવવાના ભાવ વધ્યા નથી.) છતાં આવી ભયંકર લગાઇ માત્ર પચ્ચીસ કે પચાસ વર્ષે દેશના અશુભ ઉત્તેજે જ આવેલ હોવાથી કાગળોના ભાવ વધવા છતાં, પણ ‘આત્માનંદ પ્રકાશ’ને જેમ ખીલકુલ હાનિ પહોંચવાનો ભય નથી, તેમ આવો આકસ્મિક (લગાઇને લઇને) મોંઘવારીનો પ્રસંગ વારંવાર આવતો નથી, તેમ એ ચાર વર્ષ રહે તેથી મોટી ખોટ જવાનો ભય પણ માસિક માટે નથી; પરંતુ ખોટ જતી હોય તો પણ સભામાં ખીજ જ્ઞાન, વેચાણ કે ખીજ આવકના ખાતા હોવાથી સામાન્ય તોટા આવે તો તે ખાતાઓથી પૂરી શકાય છે તેમ ધારી, માસિકનું જેમ લવાજમ વધારવું સભાને વ્યાજખી લાગ્યું નથી, તેમ સભાસદો-ગ્રાહકોનું તે માટે ફંડ કરવું યોગ્ય લાગ્યું નથી. તેમ દર વરસે અપાતી સુંદર ભેટની છુકમાં પણ ઉપરોક્ત કારણે આ વખતે કરકસર કરી માસિકની મહત્ત્વતામાં ઘટાડો

(અનુસંધાન ટાઇટલ પૃષ્ઠ ૩ જુ)

પુસ્તક : ૩૯ મું : આત્મ-

અંક : ૧૦ મો : સં. ૪૬ :

વીર સં. ૨૪૬૮ : વૈજ્ઞાન્ય :

વિક્રમ સં. ૧૯૯૮ : મે :

ગુરુદેવ-સ્મરણ.

(કવિતા)

- સમજાયે ના ગતિ ન્યારી, દિવ્યાત્મન! ગુરુજી, ગુરુજી, ગુરુજી.
મૂંઝાયે મતિ અતિ મહારી, પ્રેમાત્મન! ગુરુજી, ગુરુજી, ગુરુજી. ૧૬.
- ગુણમણના ફડ બનાવું, ઝડપિંગલા બાંધુ તારો;
હર નાડી-તાંતે ગાઉં, દેવાંશી! ગુરુજી, ગુરુજી, ગુરુજી. ૧.
- આનંદમય જ્યોત્સ્ના પ્રકાશી, જે જ્ઞાનચન્દ્રે ઉદ્ભવી;
અમ ઉરમાં આવી પ્રકાશા, જ્ઞાનન્દુ! ગુરુજી, ગુરુજી, ગુરુજી. ૨.
- આમ્કારકેરી ધૂનમાં, મગ્ન બ્રહ્માનંદમાં;
આનંદે એક્ય ધારો, આનંદી ગુરુજી, ગુરુજી, ગુરુજી. ૩.
- ઉરના સિંહાસનો સૂતાં પડ્યાં ગુરુજી!
પ્રેમથી આપ ચરણા, દિવ્ય મારો ગુરુજી, ગુરુજી, ગુરુજી. ૪.
- કરુણા કરી ગુરુ, જ્યોતિર્ભયાં પ્રકાશ્યા;
હૃદયેન્દ્ર હર્ષ ના સમાતો હર્ષભૂતિ! ગુરુજી, ગુરુજી, ગુરુજી. ૫.

સ્વચિતા મુનિશ્રી હૃદયેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.

[૨૨૨]

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

સિંહાન્યોક્તિ.

સાદૃશ્યવિર્ભાવિત વૃત્ત.

કઃ કઃ કુત્ર ન ઘુર્ધુરાયિતધુરીધોરોધુરેન્દ્રકરઃ ।

કઃ કઃ કં કમલાકરં વિમલકં કર્તું કરિ નોદયતઃ ॥

કે કે કાનિ વનાન્યરણ્યમહિષા નોન્મૂલયે યુર્યતઃ ।

મિહીસ્નેહવિલાસવદ્વસતિઃ પંચાનનૌ વર્તતે ॥ ૧ ॥

ગુણગ્રાહક-સારશોધક વહાલા વાચક બન્ધુઓ !

આ વિશાળ દુનિયાદારી એ જ એક અનુભવજ્ઞાનની નિત્ય નિશાળ છે. તત્ત્વ-ગ્રાહી બુદ્ધિએ અવલોકન કરવાથી જ્ઞાન સાથે ગમ્મત યજ્ઞ પ્રાપ્ત થાય છે. આખા વિશ્વમાં નાની-મોટી અનેક સંસ્થાઓ ચાલી રહી છે, તેમાં ગૃહપતિ-ઘરધણીથી તે ઠેક મહાન રાજ્યાધિકાર સુધીનો સમાસ થાય છે. એ સંસ્થાઓના સંરક્ષકો-સંચાલકો-અધિકષતાઓ જ્યાં જ્યાં ને જ્યારે જ્યારે પોતાની કર્તવ્યતાને (મોહવશ, વૈભવવશ કે ભયવશ વગેરે વગેરે કારણોથી) ભૂલે છે, ત્યારે એ સંસ્થાની શી શી અવનતિ કે હુકુશ થાય છે તેનું સુંદર ચિત્ર કોઈ કવિ, કલમરૂપી પીછીથી નીચે પ્રમાણે અડું કરે છે.

બળવાનોમાં અગ્રગણ્ય ગણાતો કોઈ સમર્થ સિંહ પોતાની વન-વાટિકામાં સિંહી- (નિજ પત્ની)ના પ્રેમપાશમાં મોહનિદ્રા સેવી રહ્યો છે. તેને જાગૃત કરવા નીચે પ્રમાણે સંબોધન કરે છે.

ભો ! મૃગાધિરાજ ! જાહ ! અને જરા આંખ ઊઘાડી તારા વન-પ્રદેશની છિન્ન-ભિન્ન થઈ રહેલી સ્થિતિ તો જો !!! અરે આ ક્ષુદ્ર ડુધ્ધરો નિર્ભયપણે પોતાની કર્ણકંઠોર વાણી (ધૂરર ધૂરધૂર ઇત્યાદિ) આમતેમ સ્વચ્છંદપણે બોલીને ધૂમી રહ્યા છે. વળી આ મહોન્મત્ત હાથીઓ (કે જે તારી ગિરિકંઠરા ગજવતી ત્રાડ સાંભળતાં જ હૂંરહૂંર ભાગી જાય છે) તે તારા પ્રદેશમાં આવેલાં વિમળજળ ભરિત સરે-વરમાં પેસી મસ્તાનપણે બધુંય પાણી ડોળી રહ્યા છે ! અરે ! આ તરફ તો આ નિરંકુશ બનેલા પગના પાડાઓ વાટિકામાં આવેલા કુમળાન્ડીલા છોકોને ચડાવવા-

ધર્મરક્ષક-વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી.

[૨૨૩]

માંથી ઉગેડી પાડવા મંડ્યા છે ! માટે ત્વજ મોહનિદ્રા ઓ પથ્થાધિપતિ ! જાગ ! ઊઠ ! અને તારું કર્તવ્ય બજાવવા એક બવ્ય ગર્જના કર ! તારું પરાક્રમ તે ! જગજાહેર અજબ-અનોખું છે, પણ તું કર્તવ્યભ્રષ્ટ થયો છે, તેથી આ છુદ્ધ પથ્થાધિ ચોતરફ સ્વચ્છંદાચાર વર્તાવી રહ્યાં છે. સિંહરાજ ! તું નિશ્ચય જાણજે કે સમર્થમાં શિશોમણિ ગણાતા હરકૌમરું સ્વામિત્વ આ પ્રમાણે અધઃપતન જ પામે છે. “કર્તવ્ય ભૂલે તે જરૂર હૂલે.”

શાણા સજ્જનવર્યો ! આ અન્યોક્તિ દુનિયાદારીનાં હરેક કામકાજને અક્ષરશઃ લાગુ પડે છે. જેઓ જેઓ જ્યારે જ્યારે સ્વકર્તવ્યથી ભ્રષ્ટ થાય છે ત્યારે તે સંસ્થાની આ પ્રમાણે જ સ્થિતિ થાય છે. એકલું અંગબળ જ કાંઈ વિજયપ્રદ થતું નથી. સત્તા-બળ વગેરે સંપત્તિ સાથે “નેક કર્તવ્યનિષ્ઠા” હોય, તો જ યજ્ઞઃ અને જયઃ એ બે માનવજીવનનાં અમૃતકળો પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.

તા. ૨૩-૪-૪૨ ગુરુવાસર }
વડવાઃ ભાવનગર.

લિ. સમાજહિતચિંતકઃ
રેવાશંકર વાલજી બધેકા-ધર્મોપદેશક

ધર્મરક્ષક-વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી.

(રાજ કોમ્પ વસંત લ્યો—એ રાગ)

અજબ એક સામ્રા ગુરુ, સાચા ગુરુ,
જેની વાણીમાં ગર્જના મધુરી—અજબ...ટેક
ધર્મરક્ષક વિજયાનંદ ગુરુ,
સર્વ શાસ્ત્રે પ્રવીણ, દિવ્ય સૂરિ—અજબ ૧
જેણે પૂજની ધૂન શી જગાવી,
શબ્દે શબ્દે સંગીત ધૂન પૂરી—અજબ ૨
જેન ભાવના ફેલાવી પંજાબે,
આત્મારામે ન શક્તિ અધૂરી—અજબ ૩
ધર્મપરિષદે ઘોષ જેનો ગાજ્યો,
જેની શાસ્ત્રાર્થે વાચ્યા શૂરી—અજબ ૪
એક આચાર્ય અજિત ગવાયા,
અને હેમેન્દ્ર શાસન ધૂરી—અજબ ૫

રચયિતાઃ—મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.

સુખ - દુઃખ વિચારણા.

બ્રે. આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ.

મુસાફરીના સાથી મુસાફરને પૂછે છે કે તમારા શરીરે ઠીક છે કે? એમ પૂછતાં મુસાફરને નવાઈ લાગે છે અને વિચારમાં પડે છે કે કેઈ એમ કેમ નથી પૂછતું? કે તમારા કપડાંને ઠીક છે? તમે કેઈક વખત તમને એમ પૂછતાં સાંભળ્યું છે કે તમારા ઘરેણાંને કેમ છે? તમારા ઘરને કેમ છે? કારણ કે શરીર જડ છે તેની જ રીતે આ બધું પણ જડ છે. જડ વસ્તુને ઠીક શું અને અઠીક શું? જડનો સ્વભાવ સડવું, પડવું અને નાશ પામવું છે તો પછી એના માટે કાંઈ પૂછવાનું પણ રહેતું નથી. આત્માને માટે પૂછવાની આવશ્યકતા ખરી? તમારા આત્માને મોઢ તો મૂંઝવતો નથી? અંતરાય તો નડતો નથી? અશાતા તો હેરાન કરતી નથી? વિગેરે વિગેરે. વેદનાર તો આત્મા છે; દેહ નથી. વેદવું એટલે જાણવું. આને ઘણી જ વેદના થઈ રહી છે એટલે અશાતાના ઉદયને સારી રીતે જાણે છે. વેદના એટલે જેને પીડા કહેવામાં આવે છે તે નહિ, પણ ચિદ્ થાતુ જાણવાના અર્થમાં છે. તેનાથી વેદના શબ્દ બને છે. વેદના, પીડા અને દુઃખ આ ત્રણે શબ્દ એક જ સ્થિતિ જણાવનારા દુનિયામાં મનાય છે. હવે આપણે વિચાર કરીએ કે દુઃખ જેને કહેવામાં આવે છે તે શું વસ્તુ છે? પીડા શું વસ્તુ છે? પોતાની સમજ પ્રમાણે જે માણસ જે વસ્તુને અત્યંત પ્રતિકૂળ માને તે વસ્તુ તેના માટે દુઃખદાયી છે. તે વસ્તુના નિમિત્તથી તેના ભાવોમાં અણગમે રહે છે, અરુચિ રહે છે અને જે વસ્તુ અત્યંત અનુકૂળ હોય તે વસ્તુથી તેના ભાવોમાં આનંદ તથા સુખ વર્તે છે.

અશાતાના ઉદયથી અથવા આપણને

ગમતી વસ્તુનો વિયોગ થવાથી કે અણગમતી વસ્તુનો સંયોગ થવાથી આપણે દુઃખ માનીએ છીએ ત્યારે જ્ઞાની પુરુષો આપણા દુઃખના નિમિત્તોમાં સુખ માને છે અર્થાત્ અજ્ઞાનીઓમાં દુઃખના સાધનો જ્ઞાનીઓને સુખ આપનારા થઈ પડે છે ને અજ્ઞાનીઓના સુખનાં સાધનો જ્ઞાનીઓને દુઃખરૂપ થઈ પડે છે.

સંસારમાં જેને સુખ તથા દુઃખ કહેવામાં આવે છે તે પ્રતિકૂળતા તથા અનુકૂળતાને છોડીને કોઈ ખાસ વસ્તુ નથી; કારણ કે માનવામાં આવતા સુખ-દુઃખ કોઈપણ દ્રવ્ય નથી તેમજ કોઈપણ દ્રવ્યનો ખાસ ગુણ પણ નથી. જડ ચેતન્યના સંયોગથી ઉત્પન્ન થયેલો વિકાર છે, અને તે જડ ચેતન્યનો વિયોગ થવાથી નાશ પામી જાય છે કે જેની નિરપેક્ષ ઉત્પત્તિ નથી. પૌદ્ગલિક સુખ દુઃખની નિરપેક્ષ ઉત્પત્તિ છે, માટે જ તેને વાસ્તવિક દ્રવ્ય તથા વાસ્તવિક ગુણમાં ન ગણતાં આત્માની સાથે જડના સંયોગથી થતા આત્માની વિભાવદશા માની છે. તેનો કેવલી અવસ્થામાં કે સિધ્ધાવસ્થામાં નાશ થઈ જાય છે. સાપેક્ષ ઉત્પત્તિ તો વાસ્તવિક વસ્તુ માત્રમાં હોય છે. અર્થાત્ નિત્ય વસ્તુમાં પણ હોય છે અને જે સાપેક્ષ ઉત્પત્તિ-વિનાશ વસ્તુમાં ન હોય તો તે વસ્તુ જ નથી. સિધ્ધાત્માઓમાં જૈયની અપેક્ષાથી ઉત્પત્તિ-વિનાશ થયા જ કરે છે. જૈય વસ્તુની ઉત્પત્તિથી જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ અને જૈયના વિનાશથી જ્ઞાનનો નાશ. આત્મા તો ધ્રુવપણે રહે છે. આત્માની ઉત્પત્તિ કે વિનાશ નથી.

આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં નિરપેક્ષ ઉત્પત્તિ-વાળા સુખદુઃખ તે કાંઈ પણ વસ્તુ જ નથી, એમ જ્ઞાની પુરુષો માનતા હોવાથી તેમને તેની કાંઈ પણ અસર થતી નથી. તેઓ તો આત્મ-

સુખ-દુઃખ વિચારણા.

[૨૨૫]

સ્વરૂપને જ સુખ માને છે કે જે એક આત્માનો ગુણ છે અને દુઃખ તો વાસ્તવિક કે અવાસ્તવિક કંઈ પણ વસ્તુ જ નથી.

એક કંગાલ માણસને અણચિંતવ્યો એક લાખનો લાલ થયો એટલે તે પોતાને પરમ સુખી માનીને ઘણો જ ખુશી થયો. એક મહિના પછી કે તરત જ બે લાખનું નુકશાન થયું એટલે તે પોતાને પરમ દુઃખી માની શોકાતુર થયો. ખતાવો, આ સુખ તથા દુઃખ શું વસ્તુ છે? લાભાંતરાયનો ક્ષયોપશમ અને લાભાંતરાયનો ઉદય સિવાય બીજું કંઈ પણ નથી અને સુખ-દુઃખ તથા હર્ષ-શોકમાં રતિ-મોહનીય તથા અરતિ કે શોકમોહનીયના ઉદય સિવાય બીજું કશું જ નથી. શુભાશુભ કર્મના ઉદયથી કે ક્ષયથી આત્મામાં ઉત્પન્ન થવાવાળી વિકૃતિને વાસ્તવિક વસ્તુ માનનારા આત્માઓ કેટલી ભૂલ કરે છે? સાપેક્ષ ઉત્પત્તિ વિનાશ અને નિરપેક્ષ ઉત્પત્તિ વિનાશ આ બન્ને સારી રીતે જણાવાથી નિત્યાનિત્ય, વાસ્તવિક અવાસ્તવિક વસ્તુઓ સારી રીતે તેમજ સાચી રીતે ઓળખી શકાય છે. વસ્તુની વાસ્તવિક-યથાર્થ ઓળખાણ થવાથી સાચા સુખનો માર્ગ સરળ થઈ પડે છે. સાપેક્ષ ઉત્પત્તિ વિનાશ એટલે બીજી ઉત્પન્ન થવાવાળી તથા નાશ થવાવાળી વસ્તુની અપેક્ષાથી જે અનુત્પન્ન તથા અવિનાશી વસ્તુમાં ઉત્પત્તિ તથા નાશનું સ્થાપન કરવું, ઉત્પત્તિ તથા નાશવાળી માનવી, તે ઉત્પત્તિ અને વિનાશ સાપેક્ષ કહેવાય છે. જેમકે, આકાશ અખંડ છે, નિત્ય છે, ઉત્પત્તિ વિનાશ વગરનું છે. તે આકાશમાં રહેલા પદાર્થો ઘટ, મઠ, પટની ઉત્પત્તિ તથા વિનાશને આશ્રયીને આકાશની ઉત્પત્તિ તથા વિનાશ કહેવાય છે. બાકી તો આકાશ તો એક જ રૂપે રહે છે. આત્મા અખંડ છે, નિત્ય છે. તે ઘટપટાદિ પદાર્થોની ઉત્પત્તિ તથા વિનાશને આશ્રયીને તેનું જ્ઞાન ઉત્પત્તિ વિનાશવાળું કહેવાય છે.

બાકી આત્મા તથા જ્ઞાન એક જ રૂપે રહેવાવાળા છે. આ જ પ્રમાણે મૂળ વસ્તુમાં ફેરફાર ન થતાં અન્ય વસ્તુમાં થતાં ફેરફારવાળી માનવી તે સાપેક્ષ ઉત્પત્તિ વિનાશવાળી વસ્તુ કહેવાય છે. જે વસ્તુમાં અન્ય વસ્તુની અપેક્ષા વગર અન્ય ઉત્પત્તિ-નાશવાળી વસ્તુનો આશ્રય લીધા વગર મૂળ વસ્તુમાં ફેરફાર થવો તે નિરપેક્ષ ઉત્પત્તિ વિનાશવાળી વસ્તુ કહેવાય છે. આ નિરપેક્ષ ઉત્પત્તિ વિનાશ અનિત્ય વસ્તુઓમાં થાય છે. જેટલી અનિત્ય વસ્તુઓ છે તે બધી સંયોગવાળી હોય છે, વિકારવાળી હોય છે. સંસારમાં બે જ વસ્તુઓ નિત્ય છે. બાકી સઘળી અનિત્ય છે. શુદ્ધ આત્મા તથા શુદ્ધ પરમાણુ-આ બે નિત્ય છે. પુદ્ગલ પરમાણુઓના સંખ્યાત અસંખ્યાત અનંત પ્રદેશી સ્કંધો અનિત્ય છે. આત્માની સાથે જોડાયેલા કર્મપુદ્ગલોને લઈને આત્મા અનિત્ય છે. એટલે કર્મસંયોગથી થતાં આત્માના લાવો અનિત્ય છે, અવાસ્તવિક છે.

નિરપેક્ષ ઉત્પત્તિવાળા પદાર્થો સંયોગવાળા હોય છે. તે સંયોગ જડની સાથે જડનો સંયોગ અથવા આત્માની સાથે જડનો સંયોગ થાય છે; પણ વિશુદ્ધ આત્માનો સંયોગ સંબંધ થતો નથી, વિશુદ્ધ જડ પરમાણુનો સંયોગ થાય છે. આત્મામાં ક્રોધ, માન, માયો, લોભ, સુખ, દુઃખ આદિ નિરપેક્ષ ઉત્પત્તિ વિનાશવાળા હોય છે. ઘટપટાદિ પદાર્થો નિરપેક્ષ ઉત્પત્તિવાળા હોય છે માટે જ નિરપેક્ષ ઉત્પત્તિવાળા પદાર્થો સઘળા ક્ષણિક છે. વાસ્તવિકમાં કોઈ વસ્તુ નથી પણ સંયોગથી ઉત્પન્ન થયેલો એક પ્રકારનો વિકાર છે અને જે વિકાર છે તે ક્ષણ ક્ષણમાં બદલાયા કરે છે.

મહાપુરુષોના અનુભવ પ્રમાણે સુખદુઃખ કોઈ વસ્તુ નથી. કર્મસંયોગથી થતી આત્માની વિકૃત દશા છે. આ વિકારરૂપ સુખને મેળવવા અને વિકારરૂપ જ દુઃખને દૂર કરવા સંસારવાસી

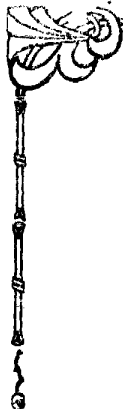
[૨૨૬]

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

જીવો અનેક પ્રકારના ઉપાયો રચે છે, પણ તે સઘળા બ્યર્થ છે. અનુકૂળ જડોનો સંયોગ અને પ્રતિકૂળ જડોનો વિયોગ ઈચ્છતાં અનંતો કાળ ગયો ને અનંતો કાળ જશે. અનંતી વખત જડની અનુકૂળતા પ્રાપ્ત થઈ છતાં કાંઈપણ કાર્ય-સિધ્ધિ થઈ નહિ. અનંતા શુદ્ધ ભવોમાં કપાતાં, છુદાતાં, છેદાતાં, ભેદાતાં, વટાતાં, દબાતાં, દારુણ દુઃખો સહીને માનવી બન્યા તોયે જડ જગતનો મોહ છૂટ્યો નહિ એટલે જીવને પાછી તેની તે જ દારુણ દુઃખો સહન કરવાની દશા કાયમની કાયમ રહી. જીવ અહિંયા દુઃખથી પ્રતિકૂળતાથી ડરે છે પણ એ જ મહાન દુઃખો કયાં છૂટી ગયાં છે? જડના સંગીને સુખ કયાંથી? જડના ઉપાસકને તે સહનનંદ મળે ખરો? કાદવમાં ને વિષ્ટામાં આળોટનારને શુષ્કિ ને પવિત્રતા શેની? જીવ પોતે મોહના દબાણથી ગમે તેમ માની લે કે મને અમૂક જડ અનુકૂળ છે, પણ જડ કેઈ પણ કાળે જીવને અનુકૂળ થાય ખરું? શત્રુ કેઈ કાળે અનુકૂળ થઈ આનંદ આપે ખરો? માનવ-જીવનમાં પાંચ પચીસેક વર્ષ મોહના ગુલામ થઈને આપણે માની લઈએ કે અમે સુખી છીએ, અમારી પાસે ધનસંપત્તિ છે, અમારી પાસે સુખનાં બધાં ય સાધનો છે. અમારે હવે કેઈ પણ વસ્તુની જરૂર નથી. આમ ને આમ જડની દુનિયામાં વિચરીને અનેક પ્રકારના અપરાધો

આંખ મીંચીને કરી લઈએ પણ કાળ પવનનો ઝપાટો વાગતાં જ જીવનદીપક ધુઆઈ જવા દો. પછી જીવો અંધારામાં શું દશા થાય છે? એ બધાં ય સુખનાં સાધનો અને ધન-સંપત્તિ આપણને કેટલો આનંદ તથા સુખ આપે છે, ગર્ભની અનેક પ્રકારની ચાતનાઓ, સંમર્દિમપણે અનંતીવાર થતાં જન્મમરણનાં દુઃખો, અત્યંત પ્રતિકૂળ જડના સંયોગવાળા નારકના ત્રાસ, શું સઘળાં ય નાશ પામી ગયાં છે કે જીવો નિશ્ચિંત બની મળેલા માનવજીવનને પ્રમાદથી ખોઈ રહ્યા છે? શું મનુષ્યો એમ માની બેઠા છે કે માનવજીવન એટલે સુક્રિત અથવા તો માનવજીવન પછી-માનવજીવનના અંત સાથે જ સર્વ આપત્તિ-વપત્તિઓનો પણ અંત આવી જઈ જન્મ-જરામૃત્યુથી મુક્ત જ થવાના?

જો આવી વિચારણા ન હોય તો આટલી નિર્ભયતા તથા આટલી નિશ્ચિંતતા ન હોય. જેઓ માનવજીવન પછી તરત જ મુક્ત થવાના હોય છે તેમને આટલી નિશ્ચિંતતા, નિર્ભયતા કે પ્રમાદ હોતો નથી તો પછી જેનું કાંઈ પણ ઠેકાણું નથી તેને આટલું નિશ્ચિંત કે નિર્ભય રહેવું કેમ પાલવે? મારે વિકાસી પુરુષોના પગલે ચાલીને મિથ્યા સુખદુઃખથી મુકાઈ જઈને આત્મગુણસ્વરૂપ સાચું સુખ મેળવી લેવું જોઈએ.

કુપાય જય.

ઉચ્છૃંખલ થયેલા કોઈ અને માન, તથા વૃદ્ધિગત થયેલાં માયા અને લોભ એ ચાર મહિનવૃત્તિઓ પુનર્જન્મરૂપી વૃક્ષના મૂળની સિંચક છે. કોઈથી પ્રીતિ નાશ પામે છે, માન વિનયનો નાશ કરે છે, માયા મિત્રોનો નાશ કરે છે અને લોભ સર્વનો નાશ કરે છે. શાંતિ વરે કોઈને હણુવો, મૃદુતાથી માનને જીતવું, માયાને ત્રાણુતાથી જીતવી અને લોભને સંતોષથી જીતવો.

સંગ્રાહક ને યોજક : મુનિશ્રી પુણ્યવિજય (સંવજ્ઞપાક્ષિક)

તાત્ત્વિક ઉપદેશ વચનો.

(મનોક પૃષ્ઠ ૨૨૧ થી ૨૩૨)

૩૬. વિશસ્થાનકાદિ તપ શક્તિના અભાવે નહિ કરવાથી અતિચાર લાગે નહિ, ગુણુ-ધિકની પ્રશંસા ફરજિયાત હોવાથી તે નહિ કરનારને અવશ્ય અતિચાર લાગે.

૩૭. અંગોપાંગની સુંદરતા એ જ અંગની સુંદરતાની જડ છે એ વાતને સમજનારો મૂળ ગુણના પાલનની માફક જ ઉત્તર ગુણ-પાલનમાં કટિબદ્ધ થાય. ઉત્તર ગુણોનું દુર્લક્ષ્ય મૂળ ગુણના દુર્લક્ષ્યમાંથી જ જન્મે છે અથવા ઉત્તર ગુણોનું દુર્લક્ષ્ય મૂળ ગુણના દુર્લક્ષ્યમાં પરિણમે છે. અન્ય ખીબા પણ નાના ગુણોની વિરાધનાના પરંપરા. મોટા પાપ તેના પ્રસંગો અને પારાયણો ગણાવ્યા છે તે આ દષ્ટિએ વાસ્તવિક છે. એક યુરોપીય વિદ્વાને કહ્યું છે કે-“ જે માણસ નાની વસ્તુઓને ધિક્કારે છે તે ધીમે ધીમે પતિત જ થશે.”

૩૮. અનેકાંત એટલે કોઈપણ એક વસ્તુને પ્રામાણિકપણે અનેક દષ્ટિએ તપાસપૂર્વકનો અનેક દષ્ટિઓનો-અપેક્ષાઓનો સમુચ્ચય. આ માત્ર વિચારનો જ વિષય નથી પરંતુ આચરણમાં પણ તેને સ્થાન છે.

૩૯. ભગવાન મહાત્મીરનો સ્યાદ્વાદનો પાઠ જગતની લિન્ન લિન્ન જણાતી વિચાર-સરણીઓને લિન્ન લિન્ન અપેક્ષા દષ્ટિએ સમન્વયના ધોરણ પર વિચારવાનું શિખવે છે.

૪૦. આ શિક્ષણ જગતના સાંપ્રદાયિક કલાહ-કોલાહલને શમાવવામાં અને રાગદ્વેષને

ઠારવામાં મહાન ઉપયોગી છે.

૪૧. સ્યાદ્વાદની પાછળ સામ્યવાદનું રહસ્ય છે. સ્યાદ્વાદના અભ્યાસપાઠમાં ‘અપેક્ષાવાદ’ અને સમન્વયવાદ પ્રાધાન્ય ધરાવતા હોઈ એ બન્ને સ્યાદ્વાદના જ નામાન્તર થઈ પડ્યા છે.

૪૨. જુદા જુદા મનુષ્યો, જુદા જુદા સંપ્રદાય અને જુદા જુદા દાર્શનિક વિચારો ધરાવતા હોય, તો એ જો તેઓ સદ્વિચાર અને સદાચરણ, સહિષ્ણુતા, ઉદારતા, સુશીલતા અને સભ્યતા તેમજ પવિત્ર વર્તન-પ્રવર્તનથી પોતાનો જીવનવિકાસ સાધી રહ્યા હોય તો તે બધા લિન્નલિન્ન સંપ્રદાયના છતાં ધર્મમાં એક છે.

૪૩. જેઓએ ઈન્દ્રિયોનો જય કરી ક્રોધનો જય કર્યો છે, ક્રોધનો જય કરી મનનો જય કર્યો છે અને મનનો જય કરી જેમના આશય શુભ થઈ ગયા છે અર્થાત્ જેમના હૃદય પૂર્ણ પવિત્ર છે એવા મહાનુભાવ પુરુષો જુદે જુદે ધર્મમાર્ગે પણ પરમાત્મગતિ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. (ઉપરનામાં પણ એ જ આશય સમાયેલો જોઈ શકાશે.) (પૂ. ઉ. તર-મન્યો પંચવિં)

૪૪. ખરેખર સર્વ સુસુખ્યા પરમનિરૂપી સંવ્યના સંવકો છે અને કોઈ દૂર અને કોઈ પાસેના સંવકો એવા ભેદો ખટાડી શકતા નથી. (પૂ. ઉ.)

[૨૨૮]

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

૪૫. જેઓ પરમાત્માના નામ માત્રે કરી ગવિષ્ઠ બની ગયા છે અને જ્ઞાન માર્ગથી વિમુખ છે તેઓ, ધ્રુવડો જેમ સૂર્યને જોઈ શકતા નથી તેમ પરમાત્માને જોઈ શકતા નથી. (પૂ. ઉ.)

૪૬. અનેકાન્તવાદનું મુખ્ય ક્ષેત્ર સંપૂર્ણ દર્શનોને સમાનભાવથી દેખી માધ્યસ્થભાવ પ્રાપ્ત કરવાનો છે. આ જ ધર્મવાદ છે અને આ જ શાસ્ત્રનો મર્મ છે. જેવી રીતે પિતા પોતાના સર્વ પુત્રોની ઉપર સમભાવ રાખે છે તેની માફક અનેકાન્તવાદ સંપૂર્ણ નયોને સમાન ભાવથી દેખે છે. અત્યેવ જેવી રીતે સઘળી નદીઓ એક સમુદ્રમાં જઈને મળે છે તેમ સઘળા દર્શનોનો અનેકાન્તદર્શનમાં સમાવેશ થાય છે એથી જ જૈન દર્શન સર્વ દર્શનોનો સમન્વય કરે છે. (પૂ. ઉ.)

૪૭. જો આ સાતે ન્યાહિને-અનેકાન્ત-વાદને એક બાબુથી જોઈએ તો સ્થાત્ અસ્તિ લાગે છે, બીજી દૃષ્ટિથી જોઈએ તો તે સ્થાત્ નાસ્તિ લાગે છે, વળી અવક્તવ્ય લાગે છે એમ અનેકરૂપે તે દેખાય છે. વળી એ સાતે નયો તેને જુદા જુદા આકારમાં બતાવે છે. આવું તેનું સ્વરૂપ તો કોઈ નિષ્પક્ષ થઈને જુએ તો જ દેખી શકે ને તેવા તો જગતમાં વિરલા જ છે. પોતાના મતમાં આસક્ત હોય તે તેને સમજવી શકતા નથી, જોઈ શકતા નથી, સત્યને સત્ય ન માનતા પોતાનું સત્ય માનવા-રૂપ આગ્રહમાં જે મસ્ત બની ગયા હોય તે તેને કેવી રીતે દેખી શકે? (આ રીતે આનંદ-પ્રનજી મ. પેઢપૂર્વક પોતાના રથેસા પદમાં ભાવ જણાવે છે.)

૪૮. ભગવાન મહાવીર જમાલી પ્રત્યે કહે છે કે-વ્યવહાર અને નિશ્ચય એ ઉભય દૃષ્ટિને આધારે કોઈ પણ માન્યતા સ્થિર કરવામાં આવે અગર પ્રવૃત્તિ રહી શકે. કેવળ વ્યવહાર દૃષ્ટિ પ્રમાણે વર્તતા ભેદ અથવા વિરોધ યુદ્ધિ વધારે કેળવાય અને ટૂંકી દૃષ્ટિ ને ધૈર્ય ખૂટી જતાં સાધ્ય સુધી ન જ પહોંચી શકાય. વ્યવહાર વિનાની કેવળ નિશ્ચયદૃષ્ટિને ખરા અર્થમાં અનુસરતાં નુકસાન થાય, વળી તેમ કરનાર પણ કોઈ એકાદ વ્યક્તિ ભલે તેવી હોય તો પણ સાસુદાયિક હિતની સંભાવના ઘણી ઓછી રહે છે. વળી નિશ્ચયદૃષ્ટિના ઓઠા તળે પ્રપંચની જાળો પણ પથરાય અને દંભના પાસા પણ ખેલાય તેથી નિશ્ચયદૃષ્ટિને લક્ષ્યગત રાખી વ્યવહારદૃષ્ટિ અનુસાર વર્તન કરવામાં જ ક્રમિક વિકાસનો વધારે સંભવ છે.

૪૯. જમાલી કેવળ 'કહમાળે કહે' વ્યવહાર દૃષ્ટિને અનુસરતો ભગવાન વ્યવહાર નિશ્ચય ઉભય દૃષ્ટિનું પ્રતિપાદન કરતાં ઉપરોક્ત સંબોધન ભગવાન મહાવીરનું જમાલી પ્રત્યેનું છે.

૫૦. જે વિચારો, જે વચનો અને જે આચરણો આત્માને પોતાના સ્વભાવ ભણી આકર્ષે અથવા સ્વભાવમાં જોડે તે ધર્મ.

૫૧. જે પુસ્તકો-ગ્રંથો આપણને સૌથી વિશેષ ઉત્સાહ આપે, જે આત્માને ઉન્નત થવાને સૌથી વિશેષ નિશ્ચયવાળા બનાવે તથા જેમાં પારમાર્થિક ચિંતન અને આચરણમાં જોડવાને પ્રેરક હોય તે જ ઉત્તમ પુસ્તકો છે.

૫૨. જો તમારા જ્ઞાન અને આશિષનો વિકાસ કરવો હોય તો જ્ઞાનમર્મક ગ્રંથો અને

શ્રી શ્રુતજ્ઞાન.

લેખક:—પંન્યાસજી શ્રી વર્મવિજયજી મહારાજ.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૨૦૪ થી શરૂ.)

શ્રુતજ્ઞાન-ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ સાદિ-સપર્યવસિત:—

અહીંદ્રીપ-સ્વરૂપ મનુષ્યલોકમાં પાંચ ભરત, પાંચ ઐરવત અને પાંચ મહાવદેહ એમ પંદર કર્મભૂમિક્ષેત્રો છે. સમ્યગ્દર્શનાદિ રત્નત્રયીની આરાધના કરવાપૂર્વક મોક્ષપ્રાપ્તિની યોગ્યતા જે ક્ષેત્રોમાં જન્મ લેવાથી પ્રાપ્ત થઈ શકતી હોય અથવા જે ક્ષેત્રોમાં *અસિ, મસી અને કસીનો વ્યાપાર હોય તેવા ક્ષેત્રોને સિદ્ધાન્તમાં કર્મભૂમિ-ક્ષેત્રો કહ્યાં છે. આ પંદર કર્મભૂમિક્ષેત્રો પૈકી પાંચ મહાવદેહક્ષેત્રોમાં સદાકાલ તાર્થકર પ્રભુ હોવાથી શ્રુતજ્ઞાન પણ સર્વદા હોય છે અને પાંચ ભરત તથા પાંચ ઐરવતક્ષેત્રોમાં જ્યાં

*અસિ=શસ્ત્રાદિ સામગ્રીવડે યુદ્ધ કરવું;
મસી=શાહી વિગેરેથી નામાઠામાઠનો વ્યવહાર કરવા
અને કસી=હળ વિગેરેથી ખેતર ખેડવા.

ઉત્તમ ચરિત્રો ધ્યાનપૂર્વક-પરિશીલનપૂર્વક વાંચો તથા તેમાંની નીતિ અને આધ્યાત્મિકતાને વર્તનમાં ઉતારી જીવનમાં મેળવી લેતા શીખો.

પ૩. પદાર્થોનું જ્ઞાન સારામાં સારું હોય, યુસ્તકોનો અભ્યાસ વિશાળ હોય, પણ જ્યાં સુધી તત્ત્વને તત્ત્વ તરીકે સ્વીકારવા જેટલી જાગૃતા જેઓના અંતરમાં જન્મી નથી ત્યાં સુધી તેઓનું જ્ઞાન, જ્ઞાન તરીકે જગતના વ્યવહારોમાં સંબોધાવા છતાં વાસ્તવિક રીતિએ એ જ્ઞાન અજ્ઞાન બની રહે છે એટલે વસ્તુ-પરિચ્છેદક બની શકતું નથી.

પ૪. જે કાર્ય કરવું શક્ય ન હોય

સુધી તીર્થકર પ્રભુ અને તેઓનું શાસન વિદ્યમાન હોય ત્યાં સુધી શ્રુતજ્ઞાનનું અસ્તિત્વ હોય છે. તીર્થના વિચ્છેદ સાથે શ્રુતજ્ઞાનનો પણ વિચ્છેદ થાય છે. આ ભરતક્ષેત્રમાં આ અવસર્પિણીમાં ત્રાજા આરાના પયંત પ્રથમ તીર્થકર શ્રી આદ્યધર પ્રભુ થયા, ચારત્રગ્રહણ કરી કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા બાદ ચતુર્વિધ સંન્યસ ધર્મતીર્થની સ્થાપના કરી તેમજ ત જ અવસરે પ્રભુના શ્રીમુખે “ ઉપન્નેધ વા વિગમેધ વા ધુવેધ વા ” એ ત્રપદાનું શ્રવણ કરી બીજાપુષ્પના નિધાન શ્રી ગણધર મહાર્ષિઓએ દ્વાદશાંગીરૂપ શ્રુતની રચના કરી ત્યારથી શ્રુતજ્ઞાનનો પ્રારંભ થયો. ત્યારબાદ અનુક્રમે ચોવાશમાં તીર્થકર શાસનપાત શ્રી મહાવીર પ્રભુ ચતુર્થ આરાના પર્યન્ત ભાગમાં થયા અને તેઓશ્રીનું શાસન પંચમ આરાના અંતિમ

અથવા તો તે કરવા પૂરતું આપણું વીર્ય ઉત્થાન કહો કે સામર્થ્ય પણ ન હોય, તો તેનો આરંભ જ ન કરવો એ બુદ્ધિનું પ્રથમ લક્ષણ છે અને આરંભેલા કાર્યનો નિર્વાહ કરવો એ બુદ્ધિનું બીજું લક્ષણ છે.

પ૫. વ્યવહાર હેતુ વ્યવહાર અને પરમાર્થ હેતુ વ્યવહાર એટલે વ્યવહારના કારણે સેવાતો વ્યવહાર અને પરમાર્થની પ્રાપ્તિ માટે સેવાતો વ્યવહાર એ બેમાં ભેદ છે. ભગવાનની આજ્ઞાને આત્મસાત્ કરી આચારમાં મૂકાતો વ્યવહાર એ શુદ્ધ વ્યવહાર હોઈ પરમાર્થનું કારણ છે. પહેલો સાધ્યશૂન્ય હોઈ સર્વથા ત્યાજ્ય છે, બીજો આદરણીય છે. (ચાલુ.)

[૨૩૦]

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

દિવસ સુધી રહેવાનું હોવાથી શ્રુતજ્ઞાન પણ ત્યાં સુધી રહેશે. પંચમ આરાતું કાળપ્રમાણ જે એકવીશ હજાર વર્ષનું જણાવેલ છે તેના છેલ્લા દિવસે પણ દુર્યોધનસહસ્રૂરિ આચાર્ય ભગવંત, કૃદ્યુત્રી નામના સાધ્વી, નાગિલ નામા શ્રાવક

અને સત્યશ્રી નામે શ્રાવિકા એમ ચતુર્વિધ સંઘ અવિચ્છન્નપણે વિધમાન રહેવાનો છે. તે સાથે દશવૈકાલિકસ્મૃતિનું ચોથું જે ષડ્જીવનિકાય નામનું અધ્યયન ત્યાં સુધીનું શ્રુત પણ ટકવાનું છે. પંચમ આરાતી સમાપ્તિ સાથે ચતુર્વિધસંઘ તેમજ શ્રુતનો પણ અંત થવાનો છે, એ અપેક્ષાએ શ્રુતનો અંત થયો. બાકીના ચાર ભરતક્ષેત્રો તેમજ પાંચ ઐરવત ક્ષેત્રોમાં પણ તે પ્રમાણે શ્રુતજ્ઞાનની આદિ અને શ્રુતજ્ઞાનનો અંત સ્વયં વિચારી લેવો.

આદિ એક બાબત ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે જ્યારે જ્યારે તીર્થંકર મહારાજ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે તે તે અવસરે તેમના શાસનની શરૂઆત થાય, તે વખતે તે તીર્થંકર મહારાજની દ્વાદશાંગીની અપેક્ષાએ શ્રુતજ્ઞાનની પણ આદિ ગણાય અને જ્યારે તે તીર્થંકર મહારાજના શાસનની સમાપ્તિ થાય તે અવસરે તે તીર્થંકરના શાસન-કાળમાં પ્રવર્તમાન શ્રુતજ્ઞાનનો પણ અંત થાય અર્થાત્ પ્રત્યેક તીર્થંકર મહારાજના શાસનકાળની અપેક્ષાએ શ્રુતજ્ઞાનની ઉત્પત્તિ-આદિ અને શ્રુતજ્ઞાનનો અંત સંભવી શકે છે, પરંતુ એ પ્રમાણે નિરુપણ કરવામાં આવે તો મહાવિદેહ કે જ્યાં સર્વદા શ્રુતજ્ઞાનનું અનાદિઅનંતપણે અસ્તિત્વ માનવું છે ત્યાં પણ (દરેક તીર્થંકર પ્રભુના અપેક્ષાએ) શ્રુતજ્ઞાનનું સાદિ-સાન્તપણું ઘટી જશે, માટે પાંચ ભરત તથા પાંચ ઐરવત-ક્ષેત્રોમાં પ્રત્યેક ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણી કાલમાં જ્યારે જ્યારે પ્રથમ તીર્થંકર મહારાજનું શાસન પ્રવર્તમાન થાય ત્યારે શ્રુતજ્ઞાનની આદિ જાણવી

અને જ્યારે જ્યારે છેલ્લા તીર્થંકર પ્રભુના શાસનની સમાપ્તિ થાય તે વખતે શ્રુતજ્ઞાનનો અંત જાણવો. આ અપેક્ષાએ શ્રુતજ્ઞાનનું સાદિ-સાન્તપણું ઘટાવવું તે વધુ સુસંગત છે.

કાળની અપેક્ષાએ શ્રુતજ્ઞાન સાદિ-સાન્ત કેવી રીતે?

દ્વાદશાંગીરૂપ શ્રુતજ્ઞાનની પ્રવૃત્તિ પંદર કર્મભૂમિક્ષેત્રોમાં જ હોય છે, જે બાબત અગાઉ કરેલા વિવચન ઉપરથી સ્પષ્ટપણે સમજી શકાય તેમ છે. એ પંદર કર્મભૂમિ પૈકી પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રોમાં હંમેશા એક સરખો કાળ છે. અવસર્પિણીનો ચતુર્થ આરો અથવા ઉત્સર્પિણીનો ત્રીજો આરો કે જેનું દુઃપ્રમશુષ્ક એવું નામ છે, તે આરાતી *શરૂઆતમાં જે ભાવો હોય છે તેવા ભાવો મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં હંમેશાને માટે એક સરખા જ હોય છે અને પાંચ ભરત તેમજ પાંચ ઐરવતમાં કાળનું પરિવર્તન થયા કરે છે, વર્તમાનમાં પણ આપણે સાંભળીએ છીએ કે આજથી સંકટો વર્ષ અગાઉ મનુષ્યોના આયુષ્યનું પ્રમાણ, બુદ્ધિ, બલ, ધાન્યાદિ પદાર્થોમાં રસ-કસ (વગેરે જે હતું તે હાલમાં ઘણું જ ઓછું દેખાય છે અને હજી પણ કાળક્રમે ઓછું ઓછું થતું જશે. એ સર્વ કાળના પરિવર્તનનો પ્રભાવ છે, અને તેથી જ પાંચ ભરત તથા પાંચ ઐરવતક્ષેત્રોમાં ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણી કાળની અપેક્ષાએ યથાસંભવ પ્રથમ તીર્થંકર મહારાજને કેવલજ્ઞાન થાય ત્યારે શ્રુતજ્ઞાનનો પ્રારંભ અને છેલ્લા તીર્થંકર મહારાજના શાસનની સમાપ્તિ થાય તે અવસરે શ્રુતજ્ઞાનનો અંત વિચારવો. ક્ષેત્રથી શ્રુતજ્ઞાનના સાદિ-સાન્તપણાની વિચારણામાં ક્ષેત્રની પ્રધાનતા ગણવાની છે, અને કાળથી શ્રુતજ્ઞાનના સાદિ-સાન્તપણાના નિરુપણમાં તે ક્ષેત્રમાં પ્રવર્તમાન કાળની સુખ્યતા વિચારવાની છે.

*ઉત્સર્પિણીના ત્રીજા આરાતી શરૂઆતનો ભાગ નહિ પણ પર્યંતભાગ લેવો.

શ્રી તજ્ઞાન.

[૨૩૧]

ભાવની અપેક્ષાએ શ્રુતજ્ઞાનનું

સાહિસાન્તપણું.

પ્રજ્ઞાપક અને પ્રજ્ઞાપનીય એ અપેક્ષાએ ભાવથી શ્રુતજ્ઞાનનું સાહિસાન્તપણું વિચારવાનું છે. અહિં તાત્પર્ય એ છે કે-પ્રજ્ઞાપક અર્થાત્ વસ્તુધર્મનું નિરુપણ કરનાર ઉપદેશકને શુભાશુભ ઉપયોગ, ઉદાત્ત-અનુદાત્ત સ્વરિતાદિ સ્વર વિગેરે અપેક્ષાએ શ્રુતનું સાહિ-સાન્તપણું આ પ્રમાણે-પ્રજ્ઞાપકને ઉપયોગ કોઈ વખતે શુભ હોય, કોઈ વખતે અશુભ હોય; કોઈ વખતે તીવ્ર હોય, કોઈ વખતે મંદ હોય, શુભાશુભ કિંવા તીવ્ર-મંદ ઉપયોગ સાથે કોઈ વખતે ઉદાત્ત* સ્વર, કોઈ અવસરે અનુદાત્ત સ્વર અને કોઈ વખતે સ્વરિત સ્વર હોય છે. વિવક્ષિત એક ઉપયોગમાંથી અન્ય ઉપયોગમાં જે અવસરે પરાવર્તન થાય તે વખતે તે ઉપયોગ પરાવર્તનની અપેક્ષાએ શ્રુતજ્ઞાનની આદિ બાણવી, પુનઃ તે ઉપયોગમાંથી અન્ય કોઈ ઉપયોગમાં અથવા પ્રથમના ઉદાત્ત-અનુદાત્તાદિ ઉચ્ચારોમાંથી અન્ય કોઈ ઉચ્ચારમાં પરાવર્તન થાય એટલે વિવક્ષિત જ્ઞાનને આ અર્થ થાય. ઉદાહરણ તરીકે-એક પ્રજ્ઞાપક વર્તમાનમાં શુભ ઉપયોગ સાથે તે ઉપયોગની તીવ્રતામાં વર્તે તો ઉદાત્ત સ્વરે પદાર્થનું નિરુપણ કરે છે, અમુક સમય પછી શુભ ઉપયોગમાંથી અશુભ ઉપયોગનું પરાવર્તન થયું અથવા તો શુભ ઉપયોગ રહેવા છતાં શુભ ઉપયોગની તીવ્રતા હતી તેને બદલે મંદતા થઈ અથવા તો શુભ ઉપયોગ અને તેની તીવ્રતા બંને કાયમ રહેવા છતાં ઉદાત્ત સ્વરને બદલે અનુદાત્ત સ્વરથી પદાર્થનું નિરુપણ શરૂ થયું. તે વખતે ઉપયોગ અથવા તેની તીવ્ર

મંદતા કિંવા ઉદાત્તાદિ સ્વરના પરાવર્તનની અપેક્ષાએ શ્રુતની આદિ થઈ, પુનઃ ઉપયોગ વિગેરે જે વર્તમાનમાં ચાલુ છે તેમાંથી કોઈપણ એક બાબતને ફેરફાર થાય એટલે તે વર્તમાન શ્રુતનો અર્થ થયો અને નવીન શ્રુતની ઉત્પત્તિ થઈ. એ પ્રમાણે વીરાસન, પદ્માસન વિગેરે સ્થાન પ્રકારો તેમજ ક્ષણેક્ષણે નવા નવા થતાં પ્રયત્નો* ઇત્યાદિવડે શ્રુતનું સાહિસાન્તપણું વિચારવું. વીરાસને બેઠેલા પ્રજ્ઞાપક પદ્માસને બેસે અને ધર્મદેશનાદિ કરે તે અવસરે પદ્માસનની અપેક્ષાએ શ્રુતની આદિ. પુનઃ તેમાંથી અન્ય કોઈ આસને પ્રજ્ઞાપક બેસે તે વખતે તે શ્રુતનો અર્થ અને અન્ય શ્રુતની આદિ સમજવી. અહિં પ્રજ્ઞાપકની અપેક્ષાએ શ્રુતજ્ઞાનની આદિ-અર્થનું જે નિરુપણ કર્યું તે શ્રુતજ્ઞાન અને પ્રજ્ઞાપકને અભિન્ન સંબંધ ખ્યાલમાં રાખીને કરેલ છે.

પ્રજ્ઞાપનીય ભાવોની અપેક્ષાએ શ્રુતનું સાહિસાન્તપણું.

ધર્માસ્તિકાય. અધર્માસ્તિકાયાદિ દ્રવ્યો પ્રજ્ઞાપનીય અર્થાત્ તેની વ્યાખ્યા કરવાદ્વારા નિરુપણ કરવા યોગ્ય દ્રવ્યો છે. દ્રવ્યો સ્વતઃ અનાદિ અનંત-શાશ્વતા છે; તથાપિ પર્યાયની અપેક્ષાએ દ્રવ્યોની ઉત્પત્તિ અને વિનાશ (સાહિસાન્તપણું) માનવામાં કોઈ પણ પ્રકારનો વિરોધ નથી. અહિં પ્રજ્ઞાપનીય દ્રવ્યોનું પર્યાયની અપેક્ષાએ સાહિસાન્તપણું ઘટાવી ધ્યાતા, ધ્યેય અને ધ્યાન, કિંવા જ્ઞાતા, જ્ઞેય અને જ્ઞાન-એ ત્રણેયની એકતા વિચારી શ્રુતજ્ઞાનનું સાહિ-સાન્તપણું વિચારવાનું છે.

* ઉચ્છેદાત્, નીચૈરનુદાત્તઃ ઇત્યાદિ વ્યાકરણમાં બાણવ્યા પ્રમાણે ઉચ્ચારણ કરાતા શબ્દના ઉદાત્ત-અનુદાત્તાદિ ભેદો છે.

* વ્યાકરણશાસ્ત્રમાં—વિવૃત-સંવૃત-ઇષદ્વિવૃત ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારના ‘પ્રયત્નો’ કહેલાં છે. ‘પ્રયત્ન’ એટલે-શબ્દોનું કિંવા સ્વર-અંજનાદિ વર્ણોક્ષરોનું ઉચ્ચારણ કરતી વખતે હૃદય-કંઠ-તાલુ-દાંત-હોઠ વિગેરે અવયવોમાં થતી ચેષ્ટાવિશેષ.

[૨૩૨]

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

ધર્માસ્તિકાયનો ગુણ ગતિપરિણામે પરિણમેલા જીવ-પુદ્ગલ દ્રવ્યોને ગતિમાં (અપેક્ષાકારણ તરીકે) મદદ કરવી તે છે. જે દ્રવ્ય વર્તમાનમાં ગતિ-પરિણામે પરિણમેલું હોય તેવાં ધર્માસ્તિકાયની મદદ અવશ્ય હોય છે, ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય જીવ અને પુદ્ગલોમાં બલાત્કારે ગતિપરિણામ ઉત્પન્ન કરતું નથી, પરંતુ પોતાના સહજ સ્વભાવથી જીવ કિંવા પુદ્ગલ દ્રવ્યમાં ગતિપરિણામ જ્યારે ઉત્પન્ન થાય છે, અને તે જીવ કિંવા પુદ્ગલદ્રવ્ય હલન-ચલન ક્રિયાવાળું-ગતિમાન અને છે, તે વખતે ધર્માસ્તિકાયની તેમાં અવશ્ય સહાય હોય છે. માછલામાં સ્વયં ચાલવાની શક્તિ હોવા છતાં જલની સહાય વિના માછલાં વિગેરે પ્રાણીઓ ચાલી શકતા નથી, પક્ષીઓને ઉડવાની સ્વયં શક્તિ હોવા છતાં હવા વિના પક્ષીઓ આકાશમાં ઊડી શકતા નથી, ચક્રુઓમાં સ્વયં જોવાની શક્તિ હોવા છતાં પ્રકાશના અભાવે ચક્રુઓ હોવા છતાં દેખી શકાતું નથી. પાણી, હવા તેમજ પ્રકાશ એ જેમ અનુક્રમે માછલાં, પક્ષીઓ તેમજ ચક્રુઓને ચાલવામાં, ઊડવામાં અને જોવામાં સહાયક છે તે પ્રમાણે જીવ અને પુદ્ગલદ્રવ્યોમાં સ્વયં ગમન કરવાની શક્તિ હોવા છતાં ધર્માસ્તિકાયની મદદ વિના જીવ પુદ્ગલોની ગતિ થઈ શકતી નથી. અનંત શક્તિસંપન્ન સિદ્ધ પરમાત્માઓ પણ લોકના અગ્રભાગથી આગળ અલોકના એક આકાશ-પ્રદેશનો પણ સ્પર્શ કરી શકતા નથી, અનેક પ્રકારની શક્તિવાળા દેવો લોકના છેડા ઉપર ઊભા રહી અલોકમાં હાથ પણ લાંબો કરવા માટે અસમર્થ છે, એ બધાયમાં કારણ જો કોઈ પણ હોય તો અલોકમાં ધર્માસ્તિકાયનો અભાવ તે જ કારણ છે.

વર્તમાનમાં જે દ્રવ્ય ગતિપરિણામવાળું (ગમનાદિ ચેષ્ટાવાળું) છે, તે દ્રવ્ય જ્યારે સ્થિતિપરિણામવાળું અર્થાત્ ગમનાદિ ચેષ્ટાના અભાવવાળું હતું ત્યારે ધર્માસ્તિકાયની તે દ્રવ્યમાં

સહાય ન હતી. જ્યારે તે સ્થિતિપરિણામમાંથી તે દ્રવ્યમાં ગતિપરિણામ થયો એટલે ધર્માસ્તિકાયની સહાય શરૂ થઈ. આ ઉપરથી શું નિર્ણય થયો કે-તે વિવક્ષિત દ્રવ્યમાં ધર્માસ્તિકાયનો જે ઉપદેશ (ઉપકાર) ન હતો તે નવો થયો. તેથી તે દ્રવ્યની અપેક્ષાએ ઘટાકાશ, મઠાકાશની માફક ધર્માસ્તિકાયની પણ આદિ થઈ, જ્યારે તે દ્રવ્યનો ગતિપરિણામ નષ્ટ થયો એટલે ધર્માસ્તિકાયની સહાય પણ તેમાં નષ્ટ થઈ; તેથી તે દ્રવ્યની અપેક્ષાએ ધર્માસ્તિકાયનો અંત પણ થયો. ધર્માસ્તિકાય એ દ્રવ્ય છે, દ્રવ્યો એ પ્રજાપત્નીય ભાવો છે, અને પ્રજાપત્નીય-પ્રજાપક અને પ્રજાપન એ ત્રણેયની એકતા ખ્યાલમાં રાખીને અનંતજ્ઞાની મહર્ષિઓએ અહિં પ્રજાપત્નીય ભાવોની અપેક્ષાએ શ્રુતજ્ઞાનનું સાદિ-સાન્તપણું ઘટાવ્યું છે.

એ પ્રમાણે અધર્માસ્તિકાયરૂપ પ્રજાપત્નીય ભાવની અપેક્ષાએ પણ શ્રુતનું સાદિસાન્તપણું વિચારવું, અર્થાત્ કોઈ વિવક્ષિત જીવ કિંવા પુદ્ગલદ્રવ્ય જે વખતે ગતિપરિણામવાળું હોય તે વખતે અધર્માસ્તિકાયનો ગુણ સ્થિતિમાં સહાય કરવાનો હોવાથી તેની તે વિવક્ષિત જીવ-પુદ્ગલોમાં સહાય ન હતી, તે જ વિવક્ષિત દ્રવ્ય ગતિપરિણામને છોડીને સ્થિતિપરિણામવાળું થયું તે વખતે તે જીવ પુદ્ગલોમાં દ્રવ્યની સ્થિતિમાં સહાય કરવાની અપેક્ષાએ અધર્માસ્તિકાયની આદિ થઈ, તે જ દ્રવ્ય પુનઃ ગતિપરિણામવાળું થતાં અધર્માસ્તિકાયને તે દ્રવ્યની સ્થિતિમાં સહાય કરવાનું જે ચાલુ હતું તે બંધ થયું, તે અપેક્ષાએ અધર્માસ્તિકાયનો અંત પણ થયો અને એ પ્રમાણે પ્રજાપત્નીય ભાવને લક્ષ્યમાં લઈએ તો તે અપેક્ષાએ શ્રુતજ્ઞાનનું સાદિ-સાન્તપણું સુગેથી ઘટાવી શકાય છે.

શ્રી શ્રુતજ્ઞાન.

[૨૩૩]

જીવ અને પુદ્ગલદ્રવ્યોને પ્રજ્ઞાપનીય ભાવમાં ગણી તે અપેક્ષાએ શ્રુતજ્ઞાનનું સાદિ-સાન્તપણું.

ધર્માસ્તિકાય-અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્યોને પ્રજ્ઞાપનીય ભાવમાં ગણી શ્રુતજ્ઞાનનું સાદિસાન્તપણું ઉપર સમજાવવામાં આવ્યું. હવે જીવ પુદ્ગલદ્રવ્યોને પ્રજ્ઞાપનીય ભાવોમાં ગણી તે અપેક્ષાએ શ્રુતજ્ઞાનનું સાદિસાન્તપણું સમજાવાય છે. જે જીવ કિંવા પુદ્ગલદ્રવ્ય વર્તમાનમાં ગતિપરિણામવાળું હોય તે જ દ્રવ્ય જ્યારે સ્થિતિપરિણામવાળું થાય અને પ્રજ્ઞાપનીય ભાવની ઘટના તેમાં કરવામાં આવે એટલે તે દ્રવ્યરૂપ પ્રજ્ઞાપનીય ભાવની અપેક્ષાએ શ્રુતની આદિ. તેમજ તે જ જીવ-પુદ્ગલાદિદ્રવ્ય પુનઃ સ્થિતિપરિણામમાંથી ગતિપરિણામવાળું થાય એટલે ઉપર જણાવેલ રીતિ પ્રમાણે શ્રુતનો અંત સમજવો. અથવા વર્તમાનમાં પરમાણુ દ્વિપ્રદેશી, સંખ્યપ્રદેશી સ્કંધ આદિ કોઈ પુદ્ગલદ્રવ્ય એક આકાશપ્રદેશની અવગાહનાવાળું છે. તે જ સંખ્યપ્રદેશી સ્કંધ વિગેરે પુદ્ગલદ્રવ્ય તે એક આકાશપ્રદેશની અવગાહનાનો ત્યાગ કરી બે આકાશપ્રદેશની અવગાહનાવાળો થયો. તે વખતે પણ તે સ્કંધનો પ્રજ્ઞાપનીય ભાવ લક્ષ્યમાં રાખી શ્રુતજ્ઞાનની આદિ સમજવી, પુનઃ તે સ્કંધ એક આકાશપ્રદેશ અથવા ત્રણ આકાશપ્રદેશની અવગાહનાવાળો થયો. તે વખતે પણ ઉપર મુજબ શ્રુતજ્ઞાનનો અંત સમજવો. વળી દ્વિપ્રદેશી વિગેરે પુદ્ગલો સ્કંધોમાં 'ભેદ' પરિણામ થાય છે અને પરમાણુ વિગેરે પુદ્ગલ દ્રવ્યોમાં 'સંઘાત' પરિણામ થાય છે. ભેદ એટલે જે સ્કંધમાં જે પ્રદેશો છે તે સ્કંધમાંથી તે બધાય પ્રદેશોનું અથવા તે પૈકી અમુક પ્રદેશોનું અથવા અમુક વિભાગનું છૂટું પડવું તે. અને સંઘાત એટલે લોકમાં વર્તતા છૂટા પરમાણુઓનું પરસ્પર ભેગા થઈ સ્કંધરૂપે બનવું અથવા અમુક પરમાણુઓનું અમુક સ્કંધ સાથે

ભેગા થવું અથવા અમુક સ્કંધોનું અમુક સ્કંધ સાથે ભેગા થવું તે. પુદ્ગલદ્રવ્યમાં જ આ ભેદ-સંઘાત પરિણામ સંભવી શકે છે. બાકીના, ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય અને જીવાસ્તિકાય એ ચાર અસ્તિકાય દ્રવ્યોમાં ભેદ-સંઘાત પરિણામ કોઈપણ કાળે સંભવી શકતો નથી; કારણ કે એ ચારેય અસ્તિકાય દ્રવ્યોના પ્રદેશોને છૂટા પડવાપણું છે જ નહિ. છૂટા પડવાપણું ન હોય એટલે ભેગા થવાપણું ક્યાંથી હોય ? અર્થાત્ ન હોય.

સંઘાત-ભેદ એ જેમ પુદ્ગલાસ્તિકાય દ્રવ્યમાં જ છે તે પ્રમાણે વર્ણ-ગંધ-રસ-સ્પર્શ અને સંસ્થાન એ પણ પુદ્ગલાસ્તિકાય દ્રવ્યમાં જ હોય છે. ધર્માસ્તિકાયાદિ ચારેય દ્રવ્યો શિષ્ય નયની અપેક્ષાએ અમૂર્ત-અરૂપી હોવાથી તેમાં વર્ણ-ગંધાદિ નથી. ક્રૂર સંસ્થાન ધર્માસ્તિકાયાદિ પ્રથમના ત્રણ દ્રવ્યોમાં ઘટાવવું હોય તો ઘટાવી શકાય છે. પણ તે સંસ્થાન સદાકાળ એક સરખું-શાશ્વતું છે. જીવદ્રવ્યમાં સંસારી જીવની અપેક્ષાએ જેવું જેનું શરીર તેવું તેનું સંસ્થાન અને સિષ્યના જીવોમાં પણ પવાવસ્થાની અપેક્ષાએ આત્મપ્રદેશોના સંસ્થાનની ઘટના બનેલી હોય છે, અર્થાત્ જીવદ્રવ્યના સંસ્થાનનો આધાર જીવદ્રવ્યની સાથે સંબંધવાળા પુદ્ગલમય શરીર ઉપર જ રહેલો છે. એટલે વર્ણ-ગંધ-રસ-સ્પર્શ એ ચારેય જેમ પુદ્ગલના સહભાવી ગુણો છે તે પ્રમાણે સંસ્થાન એ પણ પુદ્ગલોમાં જ મુખ્યત્વે રહેનાર ગુણ છે.

પુદ્ગલોમાં વર્તતા વર્ણ-ગંધ-રસ-સ્પર્શ તેમજ સંસ્થાનની અપેક્ષાએ પણ શ્રુતજ્ઞાનનું સાદિ-સાન્તપણું આદિ વિચારવા યોગ્ય છે. જે પુદ્ગલમાં વર્તમાનમાં વ્યક્તપણે લાલ વર્ણ છે, તે પુદ્ગલદ્રવ્ય અમુક વખત પછી લીલા વર્ણવાળું થાય એટલે તે દ્રવ્યને પ્રજ્ઞાપનીય ભાવમાં ગણી શ્રુતજ્ઞાનની આદિ થઈ એમ ઘટાવવું. પુનઃ તે જ પુદ્ગલદ્રવ્ય અન્ય વર્ણવાળું બને એટલે

[૨૩૪]

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

પૂર્વોક્ત રીતિએ શ્રુતજ્ઞાનનો અંત વિચારવો. એ પ્રમાણે ગંધ, રસ અને સ્પર્શની અપેક્ષાએ સાદિ-સાન્તપણાની ભાવનાઓ સ્વયં સમજી લેવી. એકના એક જ વિવક્ષિત વર્ણમાં અથવા ગંધ-રસ-સ્પર્શમાં તે તે વર્ણ-ગંધાદિની તીવ્રતા-મંદતાની અપેક્ષાએ પણ શ્રુતજ્ઞાનનું સાદિ-સાન્તપણું પૂર્વોક્ત રીતિ પ્રમાણે બરાબર ઘટાવી શકાય છે.

સંસ્થાનની અપેક્ષાએ--વર્તમાનમાં કેાઈ વિવક્ષિત પુદ્ગલદ્રવ્ય અમુક ત્રિકોણાદિ સંસ્થાનવાળું હોય, તે સંસ્થાનમાં જ્યારે ફેરફાર થાય એટલે તે પુદ્ગલદ્રવ્યનેા પ્રજ્ઞાપનીય ભાવ લક્ષ્યમાં રાખી શ્રુતજ્ઞાનની આદિ સમજવી, પુનઃ તે વિવક્ષિત પુદ્ગલદ્રવ્યનું સંસ્થાન ફેરફાર થાય એટલે તે જ રીતિએ શ્રુતજ્ઞાનનો અંત સમજવો. આ પ્રમાણે વિસ્તારથી બરાબર ઉપયોગ રાખીને ભાવથી-પ્રજ્ઞાપક-પ્રજ્ઞાપનીય ભાવોની અપેક્ષાએ શ્રુતજ્ઞાનનું સાદિ-સાન્તપણું સમજવું.

‘શ્રુતજ્ઞાન’ એ તે તે દ્રવ્યો તેમજ દ્રવ્યોના ગુણ-પર્યાયના સ્વરૂપને સમજાવનારો સ્વપર-પ્રકાશક આત્માનો ગુણ છે. આત્મા એ જ્ઞાતા છે, જાણવા યોગ્ય પદાર્થો-ધર્માસ્તિકાયાદિ દ્રવ્યો અને તેના ગુણ-પર્યાયો એ જ્ઞેય છે અને તેનું જાણપણું એ જ્ઞાન છે. અમુક અપેક્ષાએ

જ્ઞાતા, જ્ઞેય અને જ્ઞાન એ ત્રણે જુદા છે અને અમુક અપેક્ષાએ ત્રણે એક પણ છે. સર્વથા જો ભિન્ન માનવામાં આવે તો એક જ આત્મામાં, આત્મતત્ત્વની અપેક્ષાએ જ્ઞાતા-પણું, જેનાવડે દ્રવ્યોના વિશેષ સ્વરૂપો જાણાય છે તે જ્ઞાનગુણથી અવિરહિતપણું અને જાણેલા જ્ઞેય પદાર્થોના વિશિષ્ટ અવળોધરૂપે જ્ઞેય પદાર્થોનાં સહચરપણું કેમ ઘટી શકે? એ પ્રમાણે સર્વથા અભિન્ન-એક માનવામાં આવે તો જ્ઞાતા-જ્ઞેય અને જ્ઞાન-દ્રવ્ય-ગુણ અને પયાય એવા ભિન્ન નામો કેમ આપી શકાય? અર્થાત્ અપેક્ષાએ ભિન્ન છે અને અપેક્ષાએ અભિન્ન પણ છે.

અર્થિયા તો પ્રજ્ઞાપક-શ્રુતજ્ઞાની શ્રુતજ્ઞાનના બલવડે પ્રજ્ઞાપનીય ભાવોનું જે પ્રમાણે નિરૂપણ કરે છે તે પ્રમાણે શ્રુતજ્ઞાનનું પણ પરિણમન થતું જાય છે. એ સુદો ધ્યાનમાં રાખીને જ ભાવથી સાદિ-સાન્તપણું ઘટાવ્યું છે. જે માટે શ્રી બૃહત્કલ્પસૂત્રની ટીકામાં કહ્યું છે કે-

“इत्थं च प्रज्ञापनीयमायानां प्रज्ञापने श्रुत-ज्ञानमपि तथा तथा परिणमत इति सादि-सपर्यवसितम् ॥” (અર્થ ઉપર કહેવાઈ ગયો છે.)

આ પ્રમાણે દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ અને ભાવથી શ્રુતજ્ઞાનનું સાદિ-સાન્તપણું ઘટાવીને એ જ દ્રવ્યાદિ ચારની અપેક્ષાએ શ્રુતજ્ઞાનનું અનાદિ-અનંતપણું ઘટાવવામાં આવે છે. (ચાલુ.)

અપરિગ્રહ-

શરીરપ્રવૃત્તિ કરવા જતાં જીવ મરે તો બંધ થાય કે ન પણ થાય; પરંતુ પરિગ્રહથી તો બંધ થાય જ, માટે ગાહ્યા શ્રમણો બંધા પરિગ્રહનો ત્યાગ કરે છે. જ્યાં સુધી નિરપેક્ષ લાગ ન કરવામાં આવે ત્યાં સુધી ચિત્તશુદ્ધિ ન થઈ શકે; અને જ્યાં ચિત્તશુદ્ધિ નથી, ત્યાં સુધી કર્મક્ષય કેવી રીતે થઈ શકે? જેને પરિગ્રહ છે, તેનામાં આસક્તિ, આગંભ કે અસંયમ કેમ ન હોય? તેમજ જ્યાં સુધી પરદ્રવ્યમાં આસક્તિ છે, ત્યાં સુધી આત્માનું સાધન શી રીતે થવાનું?

—શ્રીમાન કુંદકુંદાચાર્ય.

લેખક : ચાકસી.

દે વી નો સં દે રા.

અહા! આ પુણ્યવાટિકા જાતજાતના પુણ્યોથી કેવી સરસ ખીલી રહે છે! અહીંનું વાતાવરણ એ કુસુમોની મધુરી વાસથી કેવું બહેકી ઊઠ્યું છે! પક્ષીઓનો કલરવ પણ એમાં કેઈ અનેરો હર્ષ પૂરે છે. પેલા વૃક્ષ પર આધિલા માળામાં રહેલા બચ્ચાંઓને આ પારેવાઓ કણ વીણી લાવી, ખવડાવી કેવો સંતોષ અનુભવે છે! કુદરતના આંગણે આ કેવો અનેરો આનંદ ઊજવાઈ રહ્યો છે, પણ મારા જીવનમાં-લગભગ પાછલી વયમાં પ્રવેશી ચૂક્યો છતાં પણ એકાદ વંશધરના મુખદર્શન પણ ક્યાં છે? મલ્લિપુરની પ્રજા મારો રાજ્યદેભવ જોઈ, સુંદર પ્રાસાદો અને વિશાળ ખંગલા નિરખી, મને સર્વ પ્રકારે સુખી માનતી હશે; છતાં મારું અંતર એ કબૂલી શકે તેવું છે જ નહીં.

આ જાતનો સ્વતઃ વિચાર કરનાર મલ્લિપુર નગરનો રાજવી પદ્મનાભ વાડીમાં આંટા મારી રહેલ અને હાથમાંના નાના પિંજરમાં રહેલા નાના પોપટના બચ્ચાંને દાડમની કળી ખવડાવી રહેલ પોતે જ હતો.

લાકઃ પૃત્ત્વતિ મે વાર્તા, શરીરે કુદ્દલં તથા ।
કુતઃ કુશલમસ્માકમ્, આયુર્યાત દિને દિને ॥

પ્રાતઃકાળે ઊઠતાં જ એક પંડિતના મુખે ઉપરનો શ્લોક એણે સાંભળ્યો હતો. એનો અર્થ અવધારતાં જ ઉપર વર્ણવી હૃદયસ્થિતિ જન્મી હતી. રોજની માફક પગ દ્રવવાનું કામ

કરતાં છતાં, ઉઘાસનું નામ નહોતું! એક જ વિચાર જોર પકડતો કે 'જ્યારે વર્ષો પાણીના વહેળા માફક વહી રહ્યા છે ત્યારે મારે કઈ કુશલતા પર સંતોષ માનવો? ક્યાં લગી ધીરજ ધરવી? પુત્રમુખદર્શનની આશા ક્યાં લગી સેવવી? ત્યાં તો એક નોકરને પોતાની તરફ આવતો નિહાળ્યો.

પોતે નજીકના એક આસન ઉપર બેસી ગયો. નોકરે આવી સલામી ભરી જણાવ્યું કે: 'મહારાજ, પુરોહિત માણિકદેવ આવ્યા છે. તેઓ આ તરફ પગલા માંડી રહ્યા છે.'

અંહ! શુરુદેવ આવે છે? આટલી વહેલી સવારે? જરૂર કંઈ અગત્યનું કામ પડ્યું હશે. એમ વિચારી જ્યાં સ્વસ્થ થાય છે ત્યાં તો ભરાવદાર સ્નાયુવાળા, તેજસ્વી ડાળાવાળા અને રૂવાબદાર ચહેરો છે જેનો એવી એક સામાન્ય રીતે કંઈક વધારે જિંચાઈ ધરતી વ્યક્તિએ પગલા માંડ્યાં. મહારાજાએ ઊઠી એ ભગવા વસ્ત્રધારી રાજગુરુની ચરણરજ લઈ, આસન પર બેઠક લેવા વિનંતિ કરી. શુરુદેવે પોતાનું સ્થૂલ શરીર જ્યારે બરાબર ગોઠવ્યું ત્યાર પછી જ મલ્લિપુરનો આ માલિક, નોકર પાસે નજીકમાં બીજું આસન ખસેડાવી સામે મુખે બેઠો.

પદ્મનાભ રાજાની પુરોહિત ઉપર અત્યંત પ્રીતિ હતી. જો કે પોતાની વય કરતાં આ માણિકદેવ ઉમ્મરમાં લગભગ વીસ વરસ

[૨૩૬]

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

પાછળ હતો અર્થાત માંડ ચાળીસનો હતો છતાં આ વૃદ્ધ રાજવી ઉપર એણે એવી સચોટ છાપ બેસાડી હતી કે એનું આગમન થતાં જ રાજવી નમ્ર બની જતો; એટલું જ નહિ પણ ભક્તિના કોઈપણ પ્રકારમાં ઊણપ આવવા દેતો નહીં. પોતે રાજ્યનો ઘણી જે એ વાત સાવ વીસરી જતો. મલ્લિપુરવાસી આમજનતાથી પણ આ વાત અબાણી નહોતી. માણિકદેવ પ્રત્યેની આ દહે ભક્તિએ પ્રજાના મન પર ગુરુ માટે બહુમાન પેદા કર્યું હતું; એટલું જ નહિ પણ પુરવાસી પ્રત્યેક જન આ પુરોહિતનું રંચ માત્ર દિલ ન હુઝાય, એ વાતની ખાસ કાળજી રાખતો. ટૂંકમાં કહીએ તો મલ્લિપુર નગરમાં માણિકદેવે પોતાનું સ્થાન કોલના પાયે ચણી દીધું હતું. દેવીના ભક્ત તરીકે એની ખ્યાતિ આસપાસ ઘણે દૂર પ્રસરી હતી. એને કોઈ વાતની ઊણપ નહોતી રહેતી. પાણી ભાગતાં દૂધ આવીને મળતું. ‘રાજા માને તેને પ્રજા પણ માને’ એ વાત સમજાય તેવી છે છતાં આટલી હદે બહુમાન કયા કારણે થતું હતું તે જાણવા સારું છેલ્લા દોઢ ઘાયકાના ઇતિહાસમાં અવગાહન કરવું જરૂરી છે.

મંદાર નામની નાની ટેકરીની છાયામાં મલ્લિપુર નગર વસેલું હતું. મંદાર પહાડની એક ઊંચી જગ્યા પર જૈનોના ઓગણીશમા તીર્થપતિ શ્રી મલ્લિનાથ ભગવાનનું રમ્ય દેવાલય હતું. એ સુંદર પ્રાસાદમાં બિરાજમાન મનોહર શ્રી મલ્લિનાથની પ્રતિમાના પ્રભાવથી નગરનું નામ મલ્લિપુર પડ્યું હતું. પદ્મનાભ રાજાના પૂર્વજો ટેકરી પરના આ દેવના ચુસ્ત ઉપાસક હતા. તેઓએ જુદા જુદા પ્રસંગે આ સ્થાનની રક્ષા અને મરા-

મત નિમિત્તે ચાલુ ખરચ નહી શકે તે માટે જુદા જુદા ક્ષેત્રોની આવક આ સ્થળના વ્યવસ્થાપકોને અર્પણ કરી હતી. જો કે આ પહાડ બહુ મોટો નહોતો છતાં એની નૈસર્ગિક સુંદરતા અવર્ણનીય હતી. ઊંચા ભાગના એકાંત પ્રદેશ પર આવેલો આ પ્રાસાદ શોભામાં અનેરા રંગ પૂરતો. સંધ્યાકાળે આરતિ વેળા વગાડવામાં આવતાં ઘંટાનાદનો ધ્વનિ આસપાસનું વાતાવરણ કોઈ અનોખા આનંદથી ભરી દેતો. સમીપવર્તી નગરમાંથી પ્રતિદિન સેંકડો ભાવિકો આ પ્રભુભિંબના દર્શન-પૂજને આવતા. ભક્તિભર હૃદયે પ્રભુસ્તવન કરતાં ખુદ પદ્મનાભ રાજા પોતે પણ ચાળીસ વર્ષની વય થઈ ત્યાં સુધી આ જાતના નિયમનું પાલન કરતો હતો. દૈવયોગે તેની વૃત્તિ બદલાઈ અને નિયમમાં ભંગ પડ્યો. આ સમય દરમિયાન રાજવીને પાંચ છ સંતાનના પોતાને ત્યાં જન્મપ્રસંગ પ્રાપ્ત થયેલ છતાં કમભાગ્યની વાત એટલી જ છે કે એમાંનું એક પણ દીર્ઘજીવી ન નીવડ્યું! કળી ખીલી, ન ખીલી અને કરમાઈ ગઈ. એ માફક આ સંતાન સંજ્ઞમાં પણ બનવા પામેલું. એક પણ બાળકને લાડપાનથી ઉછેરવાનું ભાગ્ય હજી સુધી પ્રાપ્ત ન થવાથી એ વગરનું રાજ્યસુખ લૂણ વગરના ભોજન જેવું નિરસ લાગતું. સંતાનસુખ મેળવવાની એક ચિંતાએ જ રાજાના આખા મનોપ્રદેશનો કબજો કરી લીધો હતો એમ કહેવું ખોટું ન હોતું જ. એ પાછળ એમણે સાર અસારનો વિવેક ભૂલી જાતજાતના પ્રયોગ સેવવા માંડ્યા, અનેક દેવ દેવતાની માનતા-આખડી રાખી, ચંત્ર, તંત્ર કે મંત્રજીવી વ્યક્તિઓના પાસા સેવવા શરૂ કર્યા; દરમિયાન એક કાળીમાતાના

દેવીનો સંદેશ.

[૨૩૭]

લક્ષ્મી સાથે સંબંધ સંધાયો. માંસમંદિરાસક્ત એ લોકો કાળીમાતાનું સ્થાપન કરી એની સમક્ષ પશુબલિ ચઢાવવાથી ઇચ્છિત સફળ થવાની વાત જણાવી. ‘ગરજવાનને અક્ષત ન હોય’ એ ઉક્તિ અનુસાર જેના પૂર્વજોએ આ જાતના હિંસક કાર્યમાં હાથ સરખો નહોતો બોલ્યો અને પોતે પણ જીવનનો મોટો ભાગ એ જાતના પિશાચી કૃત્યથી દૂર રહી વિતાવ્યો હતો એ બધું વીસરી જઈ માત્ર સ્વાર્થપૂર્તિની લોહુપતામાં રક્ત બની પક્ષનાભ રાજાએ પશુબલિ ચઢાવી કાળીમાતાની પૂજા કરી.

‘કાળનું બેસવું અને તાડવું પડવું’ એ કહેવત પ્રમાણે ત્યારપછી થોડા દિવસમાં જ રાજાને ઘેર એક પુત્રીનો જન્મ થયો. એ કારણે રાજાની શ્રદ્ધા કાળીમાતા પર ચોંટી. વળી દરવેળા બનતું હતું તેમ આ પુત્રી બાબતમાં ન બન્યું અર્થાત્ એ જન્મીને તરત જ થોડા કાળમાં મરણને શરણ ન થઈ. એના લાલનપાલનનો લઢાવો રાજવીને મળ્યો. એનું મૃગાવતી નામ પાડવામાં આવ્યું. આજે એની વય પંદર વર્ષની થઈ છે. દેવી પૂજાએ જ આ પરચો બતાવ્યો, એમ માની લઈ પક્ષનાભ રાજાએ મંદાર ટેકરીના માર્ગે તાબડતોબ એક મંદિર તૈયાર કરાવી એમાં કાળીમાતાનું સ્થાપન કર્યું અને પોતે દેવીનો પરમ ઉપાસક બન્યો.

ત્યારપછી દર સાલ એ સ્થાને જુદા જુદા પર્વ નિમિત્તે પશુબલિનો લોગ આપવા માંડ્યો. હજારો નિર્દોષ મૂંગા પ્રાણીની હત્યા થવા લાગી. જો કે છેલ્લા પંદર વર્ષથી આ રવૈયો શરૂ કર્યો છતાં હજુ રાજવીની પુત્રપ્રાપ્તિની અભિલાષા તો અપૂર્ણ જ રહી હતી, પણ ‘યથા રાજ તથા પ્રજા’ એ ન્યાયે કાળી-

દેવીની ખ્યાતિ વધી પડી અને પ્રજાનો મોટો સમૂહ એની માનતા-આખડીમાં પડી ગયો. જે લોકદ્વારા માતાની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી એ તો મૃગાવતીના જન્મ પછી થોડા સમયમાં મરી ગયો હતો અને એની ગાદી પર એનો શિષ્ય આવ્યો હતો એ જ આપણે પૂર્વે જોઈ ગયા તે માણિકદેવ.

દેવીના મંદિર નજીક વિશાળ જગ્યા રોકી મોટો મઠ બાંધી આ માણિકદેવ એમાં રહેતો હતો. રાજગુરુ તરીકેની એની પ્રતિષ્ઠા પુરવાસી જનતા અંતર પર બરાબર જાતી હતી.

નૃપતિ અઠવાડીયામાં એકાદ બે વાર દેવીના દર્શને આવતો. એ વેળા આ ગુરુ દેવીના જુદા જુદા માહાત્મ્ય વર્ણવતો. કોઈ વાર અગત્ય પડતી તો માણિકદેવ બંતે દરબાર-ગઢમાં આવી પહોંચતો અને નૃપને મળી કામ પતાવી લેતો કિંવા જાતજાતની ચર્ચામાં કાળ ગાળતો. રાજાએ આજના આગમન સંબંધે પણ એવી જ કંઈ ધારણા રાખેલી એટલે માણિકદેવ આસન પર બેઠા બાદ પ્રથમ પ્રશ્ન કર્યો ‘ગુરુજી, આપની શી આજ્ઞા છે ?’

‘મારી ? મારી તે આજ્ઞા આપને હોય ?’ માણિકદેવ ચહેરો ગંભીર બતાવી બોલ્યો અને દુઃખપૂર્ણ અવાજથી કહ્યું:

‘મહારાજ, હું તો દેવીનો સંદેશ લઈને આવ્યો છું.’

‘દેવીનો સંદેશ’ આ શબ્દો કહ્યું પર પડતાં જ ભૂમિપતિના ગાત્ર લીલા થયાં. દેવી મહત્ત્વનો પ્રસંગ હોયતો જ બોલતી હતી એમ જનવાચકા હતી. એ ચમત્કારી શબ્દો શ્રવણ કરવાની ઉત્સુકતા

[૨૩૮]

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

પ્રજામાં સવિશેષ હતી. રવૈયે એવો હતો કે એવો કોઈ પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતાં રાજા દેવળમાં જઈ, દેવીની પૂજા કરતો. ત્યારપછી પુરોહિત મારફત પ્રશ્ન પુછાવતો અને દેવી તરફથી ઉત્તર મળતો. પણ પ્રશ્ન પૂછ્યા વગર દેવી કુદરતી રીતે બોલતી ત્યારે એનું મહત્ત્વ અતિ ઘણું વધી પડતું.

અચાનક સંદેશની વાત સાંભળતાં પ્રથમ તો પદ્માભને વસી ગયું કે નક્કો દેવી તેની લાંબા સમયની પુત્ર અભિલાષા પૂર્ણ કરશે. પણ પુરોહિતના ચહેરા પર વિષાદની કાલિમા પથરાયેલી જોઈ એ કલ્પના ઝાઝો સમય ટકી શકી નહીં. એનો ઘટસ્ફોટ માણિક્કહેવે જ કયો.

મહારાજ, કાલે રાત્રિના દેવીમુખથી મેં સાંભળ્યું છે કે ‘રાત્ર્ય પર થોડા સમયમાં મોટું સંકટ આવવાનું છે.’

આ સાંભળતાં જ રાજવીનો ચહેરો ખિન્ન થઈ ગયો. ઘડીભર કિંકર્ત્તવ્યમૂઠ જેવી દશા અનુભવવા લાગ્યો. આ જોઈ, પુરોહિત માણિક્કહેવ બાદ્યો કે: ‘મહારાજ, એમાં ફિકરમાં પડવાનું કાંઈ જ કારણ નથી. એ સંકટ કેવા પ્રકારનું આવનાર છે તે આપ જાતે પધારી પૂછી જુઓ. સંકટનિવારણ કરવાના ઉપાયની માંગણી પણ દેવી પાસે કરજો. એ ભવાની જરૂર માર્ગ બતાવશે.’

જો કે આ ખુલાસાથી નૃપનું મન સંતુષ્ટ તો ન થયું છતાં એ માર્ગ થોડા દિવસમાં લેવાનું નક્કી કરી ઉભય છૂટા પડ્યા. (ચાલુ.)

પર....નિંદા.

(કબ્બાલી)

બીજાની વાત પર હસવું, તને તો ખૂબ આવે છે;
કરે જો વાત તારી તો, તને ત્યાં ક્રોધ આવે છે. ૧
અવર નિંદા સુણી કાને, તને ત્યાં મોજ આવે છે;
કરે કોઈ તારી જો નિંદા, તને ત્યાં દ્વેષ આવે છે. ૨
નકામી કુચલી નિંદા, કરીને કાળ ગાળો છે;
જીવનની કિંમતી ઘડીઓ, નકામી કાં ગુમાવો છે? ૩
કરે જે પારકી નિંદા, અવરનાં પાપને ધોવા;
વગર પૈસા તણાં ધોળી, નકામા મેલને લેવા. ૪
અવર નિંદા સમા પાપો, જીવનમાં ઝેર રેડે છે;
કરે જે ગુણની વાતો, ‘અમર’ તે સુખ પામે છે. ૫

રચનાર-અમરચંદ્ર સાવજી શાહ

લેખક : જૈન

છાત્રાલયો.

(પૃ. ૩૮ પૃષ્ઠ ૮૦ થી ૩૩.)

જેવા જોઈએ તેવા ગૃહપતિ અને તે વળી સંસ્કારવાળા હોય તો જ સંસ્થા સ્ત્રીપી નીકળે છે. કેળવણીનાં વિષયમાં સમજી શકે તેમ હોય તેવાને જ ગૃહપતિની પદવી આપવી જોઈએ અને તેની ખાતરી કરવી જોઈએ. જ્યાં સુધી દ્રવ્યની સાથે વિદ્યાનો સદુપયોગ કરવામાં નહીં આવે ત્યાં સુધી આપણી આવી સંસ્થાઓ સુધરવાની આશા રાખવી ને નિર્થક છે. તેટલા જ માટે આવી સંસ્થાના ગૃહપતિની પસંદગી કરવામાં સંચાલકોએ પૂરતું લક્ષ આપવું તે ખાસ આવશ્યક છે. આવી સંસ્થાઓના પોષણ આદિ બાહ્ય વ્યવસ્થાનો મુખ્ય આધાર શ્રીમંતો ઉપર છે તેના કરતા વધારે મોટો આધાર આવી સંસ્થાના આંતરવિકાસ કરવા માટે યોગ્ય ગૃહપતિ ઉપર રહે છે. આવા ગૃહપતિનું જીવન નમૂનેદાર આવશ્યક લક્ષણ તરીકે હોવું જોઈએ, કારણ કે જે વ્યક્તિના સહવાસ અને છાયામાં રહીને વિદ્યાર્થી-જીવનનો વિકાસ થવાનો છે તે વ્યક્તિની ભાવના ઉચ્ચ ન હોય તો આવા ગૃહપતિ પાસેથી કાંઈ પણ સારા પરિણામની આશા રાખવી તે ફોગટ છે. જો કે કોઈપણ મનુષ્યનું ચારિત્ર એ એક ઝીણી અને સહેલાઈથી ન સમજી શકાય તેવી વસ્તુ છે કે તેનો સર્વ પ્રકારે નિર્દેશ થવો બહુ જ મશ્કેલ છે; છતાં પણ કોઈ પણ મનુષ્યના ચારિત્રમાં જે સાધારણ નૈતિક સૂત્રો આપણે સમજી શકીએ તે સૂત્રો ગૃહપતિના જીવનમાં ઓતપ્રોત થએલ હોવા જોઈએ. અલબત્ત, મનુષ્ય અંતે મનુષ્ય જ છે, છતાં પણ ગૃહપતિ તરીકે તેણે

જેટલા પ્રમાણમાં પશુભાવ ઉપર સંયમ મેળવ્યો હોય તેટલી જ આ ક્ષેત્રમાં તેની યોગ્યતા વધે છે. ગૃહપતિનું વધારે ઉપયોગી કાર્ય તો વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યે પ્રેમની દૃષ્ટિથી જોવાનું છે. કેળવણીના કોઈ પણ પ્રદેશમાં કાર્ય કરનાર, પછી તે મુખ્ય સંચાલક હોય કે સામાન્ય નોકર હોય; પરંતુ તેનામાં આવી જાતનો પ્રેમ અને શિસ્તપાલન કરાવવાની તાકાત ન હોય તો તે પદ પર રહેવું તે એક જાતનું જોખમ છે. છાત્રાલયો એક રીતે બાલીએ તો ગૃહના પ્રતિનિધિઓ છે. માતાપિતાના બોળામાંથી આળોટીને ભલા થતા વિદ્યાર્થીઓ જેઓ આવા સ્થાનોમાં પ્રવેશ કરે છે તેમનામાં એવી ભાવનાઓ આવવી જોઈએ કે આપણે બધા એક જ કુટુંબના સાથે રહેનારા છીએ, એવું વર્તન બતાવાય કે જેથી આવી સંસ્થાઓ શોભામય બને. આવી જાતની કુટુંબભાવનાના પોષણ માટે ગૃહપતિમાં પ્રેમભાવ જરૂરના છે. આવી જાતનો પ્રેમભાવ કેળવવાનો શુભ જે ગૃહપતિના જીવનમાં ન હોય તેણે ગૃહપતિનું સ્થાન લેવું તે જોખમ ખેડવા જેવું છે.

ગૃહપતિ માટે ખાસ જરૂરીઆતવાળી વસ્તુ એ હોવી જોઈએ કે તેનામાં વિદ્યાર્થીઓના ચારિત્ર-વિકાસને લગતું જ્ઞાન હોવું જોઈએ. જુદી જુદી પ્રકૃતિ અને સ્વભાવવાળા વિદ્યાર્થીઓના એકલા થએલ સમૂહમાં કઈ કઈ જાતની પ્રેરણા-બુદ્ધિ છે અને તે ખીલવવા સારું કેવા કેવા સાધનો નો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તે લક્ષમાં રાખીને તેને કેળવવા ઉતાવળ નહિ કરતા માત્ર વિદ્યાર્થીને દૂરથી વિકાસવાનો માર્ગ કરી આપવો

[૨૪૦]

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

અને વિદ્યાર્થીની કેળવણીની ખીલવણીને લગતા અનેક જાતના પ્રશ્નો ઉત્પન્ન થાય તેનું ગૃહપતિને જ્ઞાન હોવું જોઈએ. ભિન્ન ભિન્ન સંસ્કારવાળા વિદ્યાર્થીઓ હોય છે તે ધ્યાનમાં રાખીને ગૃહપતિએ માનસશાસ્ત્રનો થોડોઘણો પણ અભ્યાસ કરવો જોઈએ. વિદ્યાર્થીને સામુદાયિક જીવન અને વ્યવહારિક જ્ઞાન જે છાત્રાલય શીખવે છે તે માટે જ્ઞાન. મી. માવલંકર જણાવે છે કે “કેળવણી પ્રાપ્ત કરવામાં છાત્રાલયની મહત્તા વિશેષ છે. હમેશાં જીવન અને કેળવણી વચ્ચે જેટલું જોડું અંતર હોય તેટલું ઇષ્ટ છે. આજની કેળવણી ખાલી પુસ્તકીયા ધ્યાન આપે છે, અને એવી કેળવણી પામેલો જ્યાં સુધી પ્રત્યક્ષ વ્યવહારમાં નથી પડતો ત્યાં સુધી એને વ્યવહારની અડચણોનું કે તે બાબતનું જ્ઞાન મળી શકતું નથી એટલે એ વ્યવહારમાં નફામો છે. છાત્રાલય વિદ્યાર્થીઓને વ્યવહારિક જ્ઞાન પણ આપે છે. છાત્રાલયને પ્રચાર જેમ વિશેષ થાય તેમ વિદ્યાર્થીઓને સામુદાયિક જીવનનું જ્ઞાન આપી શકીએ. પ્રહેલા અવિભક્ત કુટુંબો હતા તેથી તેમાં ઊછરેલા છોકરા સામુદાયિક જીવન જીવતા શીખતા હતા. તેમને પ્રત્યક્ષ વ્યવહારનું જ્ઞાન હતું. આજે તો એ અવિભક્ત કુટુંબની પ્રથા ઉત્તરોત્તર નાશ પામતી ગઈ છે. એટલે બાળકોની કેળવણી નિષ્ક્રમ બનતી જાય છે. પણ હમણાં હમણાંથી માળાપોને એમ લાગવા માંડ્યું છે ખરું કે તેમના બાળકોને સારા સંસ્કાર મળે તે માટે કાંઈક કરવું જોઈએ. છાત્રાલય એવી સંસ્થા છે કે તેમાં રહેલા છોકરાઓ સામુદાયિક જીવન જીવતા શીખે છે. એક બીજાની સાથે ભાઈચારો વધારે છે, એટલે માળાપોએ છોકરાઓને છાત્રાલયમાં મૂકવા માંડ્યા છે. છાત્રાલયને અભાવે જેટલું ઐક્ય આપસ-આપસમાં થવું જોઈએ અને સ્વભાવની સરળતા જેટલી કરવી જોઈએ તે કરી શકતા નથી. છાત્રાલયનો હેતુ માણસનું વ્યક્તિત્વ ખીલવવું અને

સામુદાયિક જીવન જીવવું એ બંનેનો સમન્વય કરવો એ છે. એના સંસ્મરણો મીઠા હોય છે. તેમાં વિદ્યાર્થી એક બીજાની સાથે વિચારોની આપ-લે કરે છે, આદર્શો ઘટે છે અને શું બનવું તેના સ્વપ્નો સેવે છે અને તે સિદ્ધ કરવા મથે છે. નિશાળમાં તો બધા ચારકે પાંચ કલાક ભેગા રહે; પણ છાત્રાલયમાં ચોવીસ કલાક સાથે રહેવાના એટલે એકબીજાને સારી રીતે જાણખી શકે અને સંગઠન સાધી શકે. મુખ્ય વસ્તુ તો એ છે કે છાત્રાલયમાં શિસ્તની ખાસ જરૂરિયાત છે. સહકાર અને સંગઠિત બળ એકત્ર કરવા હોય તો શિસ્તની ખાસ જરૂર છે” આવી રીતે શિસ્તપાલન કરાવવાનું ગૃહપાતમાં ખાસ લક્ષણ હોવું જોઈએ. તે ઉપરાંત સ્વાર્થત્યાગ, દયા અને પોતાના હાથ નીચે શિક્ષણ લેતા વિદ્યાર્થીઓની ભાવી ચિંતા અને તેમના સુખ-દુઃખના સાથી બનવાનો ગુણ વગેરે સારા ગૃહપતિમાં હોવા જોઈએ. પોતાનો આગ્રહણ નમતો વિદ્યાર્થીઓ બને તેમાં ગૃહપતિની મહત્તા નથી પરંતુ પોતાની સર્વ શક્તિ ખીલવી પોતાના અનુકૂળ રસ્તામાં વિચરે તો જ સંસ્થા ઉત્તમ બનવા સંભવ છે. અત્યારે તેટલા જ માટે યાદ દેવડાવવાની જરૂર છે કે સરસ્વતીચંદ્રની અંદર સદ્ગત સાક્ષર શ્રી જોવધનરામ, મદ્દરાજ પાસે પોતાના પુત્ર વિદ્યાચતુરને જે શિખામણ આપાવે છે તે દરેક ગૃહપતિએ ખાસ લક્ષમાં રાખવા જેવી છે.

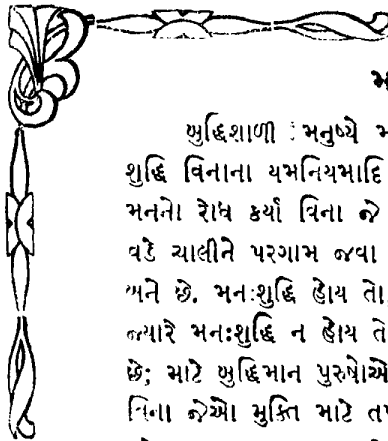
મદ્દરાજ કહે છે કે: ‘મારા કુંવર પાસે તમને રાખું છું તે કાંઈ એની ભુખ્તિ અગ્રિણ કરવા નથી રાખતો. એનું વય બહુ જ ટોમળ છે માટે એને બહુ સંભાળથી ઊછેરજો. સરત રાખજો કે એને મારે તમારા જેવો પ્રાદક્ષણ નથી કરવો કે વૈશ્ય નથી કરવો. પ્રાદક્ષણ, વૈશ્ય, મલેશ્ચ, અગ્રિજ અને એવા એવા સર્વ લોકની વિદ્યા એ સમજી જાય અને સર્વની કૃપા જાણી જાય, સર્વ સાથે પોતાના ધર્મ પાળવા સમજે, એવું એવું સર્વ એને શીખવજો.” આવી રીતે સર્વ રીતે યોગ્ય

મન:શુદ્ધિ.

[૨૪૧]

કર્તવ્યને સમજનાર ગૃહપતિ જે છાત્રાલયમાં મળ્યો હોય તેને તેનું પોતાનું કાર્ય સંતોષકારક બનાવી શકે તેટલા માટે મર્યાદા સહિત સત્તા સોંપવી જોઈએ, અને આવી સંસ્થાને ઉપર પ્રમાણેની શુભ ભાવના ખીલવવા માટે સાધન-સંપન્ન કરવાની બહુ જ જરૂર છે અને જેટલે દરજ્જે સમાજ તેની ઉપેક્ષા કરે છે તેટલી જ ત્રૂટી સમજવી. માટે સંચાલકોએ ગૃહપતિ પણ સંસ્થાની નાણાં સંબંધી સંગીન સ્થિતિ બનાવી શકે તે પણ જરૂરિયાત ભરેલું છે; અને ગૃહપતિ પણ એવો જોઈએ કે જેના હૃદયમાં કોઈ પણ ભાવના એવી ન હોતી જોઈએ કે સંસ્થા મારાવડે જ દીપ્તી નીકળે છે; પણ સંસ્થાના હિતમાં જ માફ હિત સમાયેલું છે એવી સમજણવાળો ગૃહપતિ હોવો જોઈએ. વિદ્યાર્થીઓને નિરંતર દબાવી રાખે અને વિદ્યાર્થીઓને ગુલામની માફક તેમની મારકતે કામ લે તે જેમ ઇન્દ્રિય નથી તેમજ વિદ્યાર્થી પોતાં પણ નિરંકુશપણે વર્તીને ઉન્નત બલપણે

ઊછરે તે પણ ઇષ્ટ નથી. તેટલા જ માટે ગૃહ-પતિએ મધ્યમ માર્ગ કયો છે તે ગ્રહણ કરવા ખાસ ધ્યાન રાખવું જોઈએ. ખરી રીતે તો કાર્યવાહકો અને ગૃહપતિ જેમ સંસ્થાના અગત્યના તત્વો ગણાય છે તેમ વિદ્યાર્થી પણ ગણાવા જોઈએ. આવી સંસ્થાને, પોતાની ગણે એવી ભાવના વિદ્યાર્થીઓમાં ઉત્પન્ન થાય તેવી કાળજી ગૃહપતિએ રાખવાની છે. છેવટે ટૂંકમાં છાત્રાલયની વ્યવસ્થા ગૃહપતિ કરે અને વિદ્યાર્થીઓ તેની આજ્ઞાને અનુસરી બધી જાતની સંસ્થાની આંતરિક વ્યવસ્થા જાતે જ કરે અને જરૂર પડે ત્યાં ગૃહપતિની સલાહ લે એ જરૂરી છે. છાત્રાલય સંબંધી ઘણા જ ટૂંકમાં વિચારો રજૂ કર્યા છે પણ છાત્રાલયનો વિષય એટલો બધો બહોળો છે કે તેને અંગે ઘણી ઘણી બાબતો ચર્ચવી બાકી રહી જાય છે છતાં છાત્રાલયને અંગે વિદ્યાર્થીવર્ગ તથા સંચાલકો અને ગૃહપતિને અંગે જે કાંઈ લખવામાં આવેલ છે તેનો સદ્-ઉપયોગ થાય તો આટલું ટૂંકમાં વિવેચન કર્યું છે તે સફળ થએલ માનીશ.

મન:શુદ્ધિ-

શુદ્ધિશાળી મનુષ્યે મન:શુદ્ધિવડે ઇન્દ્રિયજન્ય સાધવો, મન:શુદ્ધિ વિનાના યમનિયમાદિ વૃથા કાયકલેશ જ કરાવનારા નીવડે છે. મનનો રોધ કર્યો વિના જે યોગ સાધવાની ઇચ્છા કરે છે તે પગવડે ચાલીને પરગામ જવા ઇચ્છનારા પાંગળા જેવો હાસ્યાસ્પદ બને છે. મન:શુદ્ધિ હોય તો, ન હોય તેવા શુભો પણ આવી રહે છે, ત્યારે મન:શુદ્ધિ ન હોય તો જે શુભો હોય તે પણ ચાલ્યા જાય છે; માટે શુદ્ધિમાન પુરુષોએ મન:શુદ્ધિ જ પ્રાપ્ત કરવી. મન:શુદ્ધિ વિના જેઓ મુક્તિ માટે તપ આચરે છે, તેઓ નાવ વિના હાથવડે જ મહાસાગર તરવાની ઇચ્છા કરે છે; પરંતુ મન:શુદ્ધિ કરવા માટે તો રાગદ્વેષનો જય કરવો જોઈએ, જેથી આત્મા પોતાની કલુષિતતા તજીને પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપે અવસ્થિત થાય. માટે મુમુક્ષુ પુરુષોએ તંદ્રાનો ત્યાગ કરી, સમત્વવડે રાગદ્વેષરૂપી શત્રુનો જય કરવો.

—યોગશાસ્ત્ર.

સં:-મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ.

યોગાનુભવ સુખસાગર.

આ સંસારમાં ભમતા જીવને એકમેક-પણે અનેક જીવાત્માઓ સાથે માતા-પુત્રપણે, પિતા-પુત્રપણે, ભાઈ-બેનપણે, ભાઈ-ભરતાર-પણે, પિતા-પુત્રી, માતા-પુત્રીપણે અનેક વખત પરસ્પર મન્યાં છે. વૈર-વિરોધ પણ અજ્ઞાનતાથી પરસ્પર કર્યાં છે. એક બીજના ધન-મિલકતો લૂંટીને રોવરાવ્યા છે. આવું તે અનેક વખત કર્યું છે. તેઓએ તને પણ તેવી રીતે પીડેલ છે તો હવે તે તારા, અન્ય પારકા, તું તેઓનો એમ કયા સંબંધને લઈને મોહ કરે છે? જો સામાન્ય જીવત્વ ધર્મને યોગે બંધુ માનતો હોય તો જગતના સર્વ આત્માઓ પ્રત્યે તું બંધુત્વભાવ રાખ. તેનાથી પર સંસારી સંબંધ વિનાના જીવો પ્રત્યે પણ વૈર, દ્વેષ, ખેદ કરીશ નહિ. સર્વતું ભલું ચિંતવ. આત્માને તે પૌદ્ગલિક સંબંધોથી પર જાણી હિત માટે ગવેષણા કરવી યોગ્ય છે. હિંસા, અસત્ય, ચોરી, વ્યભિચાર, સ્ત્રીભોગ અને પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો. ઈંદ્રિયોના વિકારને દમવા, કષાયનો નાશ કરવો; મૈત્રી, પ્રમોદ, કારુણ્ય, માધ્યસ્થ્ય વિગેરે ભાવનાવડે આત્માને વૈરાગ્યથી ભાવિત કરવો. મન તથા ઈંદ્રિયોને વશ કરીને અપૂર્વ વૈરાગ્યથી અપ્રમત્તભાવે આત્મચારિત્રમાં સ્થિરતા કરાવી તેથી ભવશ્રેણીની નિવૃત્તિ થશે-ભવપરંપરા નાશ પામશે.

“તદા વિવેકનિર્મ્નં કેવલ્યપ્રાગ્ભારં ચિત્તમ્” ।

જ્યારે આત્મા વિવેકદર્શી થઈને કષાય ભાવથી ચિત્તને દૂર કરી આત્મચારિત્રયોગમાં આવે છે ત્યારે વિવેકમાં નિમગ્ન તદ્દૃષ્ટ બનીને એટલે વિવેકનમ્ર બનીને સંસારની

મોહમાયાને પોતાથી પર જાણી તેનો ત્યાગ કરીને હું આત્મા છું, એકલો છું, મારું કોઈ નથી, હું કોઈનો નથી; માટે શરીર ઉપર પડતા દુઃખો ઉપસર્ગોમાં મારે કોઈની સહાયની અપેક્ષા નથી. મન મારું નથી. હું સર્વ પુદ્ગલ સંબંધોથી પર છું. જ્ઞાન, દર્શન તથા ચારિત્રમાં જ મારું આત્માનું સત્ય ધન છે. હું ભીખારી નથી, રાજા નથી, શેઠ નથી. હું સર્વથી જુદો છું એમ એકત્વ, અનિત્યત્વ, અશરણત્વ, સમભાવે પરિસહ-ઉપસર્ગને જીતતો ચારિત્રને આવરણ કરનારા ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષને ક્ષય કરતો સિદ્ધિઓ લબ્ધિઓમાં નહિ મૂંઝાતો-સ્વસ્વરૂપમાં રમણતા કરતાં સ્થિરતાભાવે સમાધિમાં લીન થઈ, સર્વ ધાતિકર્મને ખપાવી ચિત્તને એટલે મનને આત્માથી ક્રિયા વિનાનું બનાવી ક્ષપક શ્રેણીવડે યથાખ્યાત ચારિત્રયોગને મેળવી કેવલજ્ઞાન-દર્શનને અજ્ઞાત બને છે. સૂત્રમાં સૂત્રકાર ચિત્તને કેવલ્યનો ભાવ જણાવે છે પણ ચિત્ત તો પુદ્ગલ છે અને કેવલ્ય એ આત્મસ્વરૂપનો થયેલો પૂર્ણ પ્રગટ ભાવ છે, માટે ચિત્તનો ત્યાં વ્યાપાર રહેતો નથી; માત્ર આત્માનો જ સચ્ચિદાનંદમય શુદ્ધોપયોગ સ્વરૂપે વર્તે છે. અને “યોગાનુભવ સુખસાગર” માં સૂચી મારે છે તે જીવો યોગનો અનુભવ કરી રહ્યા છે. આત્માને સમજીને કરે તો તે જીવ ક્રમે ક્રમે આગળ વધી શકે છે અને એકાગ્ર ચિત્તને વશ કરી યોગાનુભવનો અનુભવ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

વર્તમાન સમાચાર.

પંજબના વર્તમાન. જગરાંવામાં જનૃતિ.

આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ શિષ્યપરિવાર સહિત લાલા અમરનાથજી જૈન અગ્રવાલ આદિની વિનંતિને માન આપી રાયકોટથી વિહાર કરી બસીઆ આદિ થઈ ચૈ. વ. દશમી શુક્રવારે જગરાંવા પધાર્યા.

કલકત્તાથી ઉત્ર વિહાર કરી આચાર્ય શ્રીમદ્વિજયવિદ્યાસૂરજી મહારાજ અને મુનિશ્રી વિચારવિજયજી, વચનવિજયજી મહારાજ લગભગ આરસો તેરસો માઇલનો પંથ કાપી આજે સાનંદ પોતાના ગુરુદેવ આચાર્યશ્રીજીના પુનિત ચરણકમલ ભેટી-દર્શન કરી કૃતકૃત્ય થયા.

જગરાંવામાં શ્વેતાશ્વર મૂર્તિપૂજકનું લાલા અમરનાથજી જૈન અગ્રવાલનું એક જ ઘર છે પણ આચાર્યશ્રીજીના પધારવાના સુસમાચારથી જગરાંવા નિવાસીઓમાં અપૂર્વ ઉત્સાહ-આનંદ છવાઈ ગયો હતો અને સમારોહપૂર્વક ભવ્ય સ્વાગત કર્યું હતું.

આચાર્યશ્રીજી સામેલા સાથે બનરોમાં થઈ રથાનક પાસે પધારતાં રથાનકવાસી સાધુ શ્રી કુંદનલાલજી મહારાજ, છોટાલાલજી મહારાજે નીચે ઉતરી આચાર્યશ્રીજી આદિને સુખશાતા પૂછી. આથી જનતા ઉપર જૈન ધર્મનો સારો પ્રભાવ પડ્યો. આવા સમયમાં મેળાપની જ ખાસ આવશ્યકતા છે.

આચાર્યશ્રીજી મંડપમાં પધારતા સ્વાગત ગીતો ગવાયા બાદ શ્રી સનાતન ધર્મ સભા તરફથી પંડિત દીવાનચંદજી વૈદ્ય અને સનાતન મહાવીર દલ તરફથી પંડિત ભવાનીશંકરજી સન્માનપત્રો સભાને વાંચી સંભળાવી આચાર્યશ્રીજીના પુનિત કરકમલોમાં અર્પણ કર્યું હતું.

કેંગ્રેસ કમિટીના માજી પ્રમુખ લાલા હમુરામજીએ સમયોચિત ભાષણ આપી આચાર્યશ્રીજીનો આભાર માન્યો હતો.

અંતમાં આચાર્યશ્રીજીએ ધર્મોપદેશામૃતનું પાન કરાવતાં જણાવ્યું કે-અમારા ગુરુદેવ શ્રીમદ્વિજયનાંદસૂરીશ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજે જગરાંવાના વિષયમાં એક વખતે અમેને જણાવ્યું હતું કે- “અમારી શ્રદ્ધા મૂર્તિપૂજમાં થઈ અને જહરમાં આવી ત્યારે પૂજ્ય અમરસિંહજીએ અમેને કહ્યું કે તમારી શ્રદ્ધા તમારી પાસે અને અમારી શ્રદ્ધા અમારી પાસે. હવે તમે અમારામાં રહી આ શ્રદ્ધા ચલાવી નહીં શકો ગાટે તમારે જુદા પડી જવું એ જ સારું છે. ત્યારે અમે જુદા પડતા જગરાંવાનેવાસી-એને સંદેશ આપ્યો હતો કે અમે બેશક એમનાથી જુદા પડીએ છીએ પણ તમારાથી-જગરાંવાનેવાસી-એથી જુદા પડી શકતા નથી અને તમે-જગરાંવાનેવાસીઓ-અમારાથી જુદા પડી શકવાના નથી. આપણા સંબંધ તો એવા ને એવા જ રહેવાનાં. આજે આ વાતને આપ સૌએ સત્ય કરી દેખાડી છે. આપ સૌએ હળીમળી સ્વાગત કરી એ સંબંધને જળવી રાખ્યો છે એનો હું આજે પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરી રહ્યો છું. પહેલાં હું ૧૯૬૨ ની સાલમાં અહીં આવ્યો હતો ત્યારે અને સાધ્વીજી શ્રી માણે-કશ્રીજી અહીં બિહાર પડી ગયા હતા ત્યારે પણ અહીંના ભાઈઓએ સેવાસક્તિ સારી કરી હતી.

રથાનક પાસે આવતાં મુનિ શ્રી કુંદનલાલ અને છોટાલાલજીએ નીચે ઉતરી સુખશાતા પૂછી અને અમેએ પરસ્પર કેવો સદ્ભાવ બતાવ્યો એ આપ સૌ જોઈ શક્યા છો. આવી જ રીતે સદ્ભાવ-મેળાપ બીજા સુધુઓ રાખે તો જૈનધર્મની પ્રમા-

[૨૪૪]

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ.

વના ખૂબ થાય. વિગેરે વિગેરે અસરકારક દેશના આપી માંગલિક સંભળાવ્યું અને સભા વિસર્જન થઇ.

બિકાનેરનિવાસી સાહિત્યપ્રચારક દાનતીર શેઠ ભેરોદાનજી શેઠિયાના ધર્મપત્ની સુશ્રાવિકા ધત્રાયાઇ આચાર્યજીના દર્શનાર્થે આવ્યા. ૫૦૧) પાંચસો એક રૂપિયા શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુજીને ભેટ આપ્યા તેમજ ચાંદીનું દાનસ તથા ચાંદીનો કળશ માથેરકોટલાના શ્રી જગવલ્લભ પાર્શ્વનાથજીના દેરાસરમાં અર્પણ કર્યા.

અમૃતસરથી શ્રી સંઘના ૨૨ સભ્યો અને લુધીયાના શ્રી સંઘના ૨૮ સભ્યો વિનંતિ માટે આવ્યા.

અમૃતસર, લુધીયાના, રાયકોટ, માથેરકોટલા, ગુજરાંવાલા, અંબાલા આદિયા પધારેલા સાધર્મિક-ભાઇઓનું સ્વાગત લાલા અમરનાથજી જૈન અગ્રવાલ અને લાલા જડામલજી આદિ સ્થાનકવાસી-ભાઇઓએ સુંદર રીતે કર્યું હતું.

અહીં આઠ દિવસની સ્થિરતા દરમિયાન આચાર્યશ્રીજીએ વિવિધ વિષયો પર પ્રભાવશાળી વ્યાખ્યાનો આપી જનતામાં સારી જાગૃતિ આણી છે. અહીંથી વિહાર કરી લુધીયાના પધાર્યા.

લુધીયાના—શ્રી સંઘ લુધીયાનાની ત્રણ ત્રણ વખતના આગ્રહભરી વિનંતિને માન આપી આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્દિગ્વલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ સપરિવાર જગરાંવાથી વૈસાખ સુદ પીન્ગે નિહાન કરી ચોડીમાન, મુલ્લાપુર, સુનેત થઇ વૈ. સુ.પંચમીએ સમારોહ સાથે લુધીયાના પધાર્યા. સંઘે ભાવભર્યું સ્વાગત કર્યું અને તૈયાર કરાવેલ મંડપમાં પધાર્યા. માસ્તર કાપલમુન, શાયર અબ્દુલ કલામ, બાથુ

તેજરાજ જૈન આદિએ સ્વાગત ગીત ગાયા પછી નગરનિવાસીઓ તરફથી સન્માનપત્ર આચાર્યશ્રીજીને અર્પણ કરવામાં આવ્યું.

આચાર્યશ્રીજીએ ઉપદેશામૃતનો પ્રવાહ ચલાવતાં આજકાલની પરિસ્થિતિના અંગે જણાવ્યું કે યુદ્ધની નોખતો ગડગડતી સાંભળી લોકો ગભરાય છે, ડરે છે અને આમતેમ દોડાદોડી કરે છે પણ ગભરાયાથી કે દોડાદોડી કરવાથી શું વળશે ? કર્મને માનવાવાળા હો કે ઇશ્વર યા ખુદાને માનવાવાળા હો, જેને જેમાં વિશ્વાસ હોય તેના ઉપર વિશ્વાસ રાખી, સાવધાન રહી ધૈર્ય, શાંતિ, સમતાથી કામ લેવું જેથી કોઈ જાતની તકલિફમાં સપડાવું ન પડે અને દાન, પુણ્ય, તપ, જપ, જ્ઞાન, ધ્યાન એવા ભક્તિ ઇત્યાદિ ધાર્મિક કાર્યોમાં વિશેષ ઉદ્યમ રાખવો એથી આવતી આફત ટળી જાય વિગેરે સમજીતી આપી હતી. પાંડત રાણુકારામજીની અપીલથી પાણીની પરજ માટે જનતાએ સારો ફાળો કરી અપીલ સાર્થક કરી હતી. આચાર્યશ્રીજી થોડા દિવસની અહીં સ્થિરતા કરી નકોદર તરફ વિહાર કરશે.

અમદાવાદ—પૂજ્યપાદ આચાર્ય શ્રીમદ્દિગ્વલ્લભલલિતસૂરિજી મહારાજ આદિ પાડગોત્રથી વિહાર કરી વલેટવા, કલોલી, રામેલી, માતર, ખેડા આદિ ગામોમાં વિચરતા વૈસાખ સુ. ૩ના દિવસે અમદાવાદ પધાર્યા છે. વલેટવા, કલોલી આદિ પ્રત્યેક ગામના શ્રી સંઘે સામિયું કરી પ્રવેશ કરાવ્યો હતો અને પૂજન, પ્રભાવના, સ્વામીવાતસલ્ય આદિનો લાભ લીધો હતો.

પૂજ્ય આચાર્ય મ. અન્ન થોડા દિવસ સ્થિરતા કરી આમળ વિહાર કરવા વિચાર રાખે છે.

(અનુસંધાન ટાઇટલ પૃષ્ઠ ૨ થી ચાલુ)

પણ કરવાનો નથી જેથી, આ વખતે “ન્યાયાંભોનિધિ શ્રી વિજયાનંદસૂરિ” નામનું સુંદર પુસ્તક અમારા માનવંતા ગ્રાહકોને ભેટ આપવું સમાને યોગ્ય લાગ્યું છે.

સ્વ. શ્રીમદ્ વિજયાનંદસૂરીશ્વર (આત્મારામજી મહારાજ) એમના સમયના એક યુગપ્રધાન પુરુષ હતા. જૈન સંધને વીંટી વળેલા દોઢસો અસો વર્ષનો અધિકાર એમણે એકલે હાથે ઉદ્ધેર્યો હતો. શાસ્ત્રભંડારોમાં ઢંકાઈ રહેલાં રત્નોં એમણે ખુલ્લાં કરી બતાવ્યાં. તેઓ જેટલા ક્રિયાપરાયણ હતા તેટલા જ અધ્યયનશીલ હતા. જેટલા ક્રાંતિકારી હતા તેટલા જ ઝગજગ અને નમ્ર હતા. જેવા ઉપાશ્રયના ઉપદેશક હતા તેવા જ સમર્થ પ્રચારક પણ હતા. સંયમ અને સિંહગર્જનાનો સુંદર સમન્વય એમની આકૃતિમાં, એમના સાહિત્યમાં અને જીવનવહેવારમાં પણ જોઈ શકાય છે. આવા એક મહાન પુરુષના ચારિત્રજીવનમાં અનેલા અનેક સુંદર પ્રસંગોનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન આ ભેટની છુકમાં આપવામાં આવ્યું છે. મહાન પુરુષોના જીવનચરિત્રો હંમેશા આદરણીય, મનનીય અને પદનીય હોય છે અને કોઈપણ મનુષ્ય તેનો પઠનપાઠનપૂર્વક અભ્યાસ કરે, તેને વિચારે, ચરિત્રના અનેક પ્રસંગોમાંથી કોઈપણ પ્રસંગ જીવનમાં ઉતારે તો તેઓ પણ પોતાના જીવનમાં મહાન પુરુષ બની શકે છે. જીવનચરિત્ર એ મનુષ્યજીવનને ઉન્નત બનાવવામાં અને મોક્ષ સુધી લઈ જવામાં એક માર્ગદર્શક વસ્તુ છે, અને ભૂતકાળમાં થયેલા આવા મહાન પુરુષોનાં જીવનો તો વૃદ્ધ મનુષ્યોએ નજરે પણ નિહાળ્યાં હોય છે, તેથી તેમના જીવનની એ દરેક સત્ય ઘટનાઓ હોય છે.

આ સભા તે પ્રાતઃસ્મરણીય ચુરુવર્ચના સ્મરણાર્થે થયેલ હોવાથી તેમજ આવા અદ્વિતીય વિદ્વાન પુરુષ ઘણા વરસો પછી જન્મે છે, તેથી તેમના જીવનના સુંદર પ્રસંગો જીવનચરિત્રદ્વારા પ્રગટ કરવામાં આવે તો બાવિ જૈન પ્રજાને તે પરમ ઉપકારી હોવાથી અમોએ રા. સુશીલ પાસે ગૂજરાતી ભાષામાં લખાવી, સુંદર ગૂજરાતી ટાઇપમાં કાઢિન આઠ પેજો મોટા કદમાં છપાવી, સુંદર ફોટાઓ મૂકી, સુંદર, દર્શનીય અને આકર્ષક ટાઇટલ મોટો અર્થ કરી તૈયાર કરાવેલ છે. તેથી અમો માનીએ છીએ કે અમારા માનવંતા ગ્રાહકોને આ ભેટ પુસ્તક આપવાથી આવા વખતે પણ સંતોષ અને આનંદ થશે.

અમારા માનવંતા ગ્રાહકોએ નીચે પ્રમાણે લવાજમ મનીઓડરથી મોકલી આપવું.

રૂા. ૩-૮-૦ ‘આત્માનંદ પ્રકાશ’ ના વર્ષ ૩૯ તથા ૪૦ના એ વર્ષના લવાજમના તથા રૂા. ૦-૩-૦ ઉપરની ભેટ છુકનું પોસ્ટેજ.

ઉપર મુજબ આપના તરફથી રૂા. ૩-૧૧-૦ મનીઓડરથી મળ્યા બાદ ભેટની છુક પોસ્ટદ્વારા મોકલવામાં આવશે. મનીઓડરથી લવાજમ નહિ મોકલનાર ગ્રાહકોને તેના વી. પી. પોસ્ટના રૂા. ૦-૩-૦ મળી કુલ રૂા. ૩-૧૪-૦નું વી. પી. કરવામાં આવશે, જે સ્વીકારી આભારી કરશે. પ્રથમ લવાજમ મોકલનારને પોસ્ટનો પણ લાભ થશે.

અશાઢ શુદ્ધ ૧૫ થી ભેટની છુક અગાઉથી લવાજમ નહિ આવેલ હશે તેઓશ્રીને વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે, તે અમારા માનવંતા ગ્રાહકો સ્વીકારી લેશે. કોઈપણ કારણે વી. પી. સ્વીકારી વગર પાછું મોકલી, આવા મોંઘવારીના વખતમાં નાહક જ્ઞાનખાતાને નુકશાન નહિ કરવા નમ્ર સૂચના કરીએ છીએ.

આ સભાના સભાસદ બંધુઓ તથા ‘આત્માનંદ પ્રકાશ’ના ગ્રાહકોને નમ્ર સૂચના.

ચાલુ વિગ્રહને લઈને ઘણા બંધુઓ પોતાના વતન તરફ જતાં તેમને મોકલવામાં આવતું માસિક પાછું આવે છે. તો તેઓએ સ્થળ બદલતાં પોતાનું સરનામું તુરત જ લખી જણાવવું જેથી માસિક તેમને નિયમિત મોકલી શકાય.

વ્યવસ્થાપક.

Reg. No. B. 431.

पंचम कर्मग्रन्थः

(हिन्दी भाषान्तर)

चारों कर्मग्रन्थ पं. सुखलालजी से हिन्दी में अनुवाद कराके पहले मंडल से प्रकाशित हो चुके हैं ।

पांचवाँ कर्मग्रन्थ भी उन्हीं की देखरेख में पं. कैलाशचन्द्र से हिन्दी में अनुवाद कराके प्रकाशित कर दिया है । कर्म फिलौस्फो के जाननेवालों के लिए यह ग्रन्थ बड़े महत्व का है । लगभग ५०० पृष्ठ पक्की जिल्द सहित । मूल्य ३) रु० मिलने का पत्ता—

मंत्री,

श्री आत्मानंद जैन पुस्तक प्रचारक मंडल

रौशन मुहल्ला आगरा

श्री तीर्थंकर भगवानना सुंदर चरित्रो.

१. श्री चंद्रप्रभु चरित्र.	३।. १-१२-०
२. श्री सुपार्श्वनाथ चरित्र भाग १ जे.	३।. २-०-०
३. सुंदर भाग २ जे.	३।. २-८-०
४. श्री विमलनाथ चरित्र.	३।. १-१२-०
५. श्री महावीर चरित्र.	३।. ३-०-०
६. श्री वासुपूज्य चरित्र.	३।. २-८-०
	३।. १३-८-०

छपरना विस्तारपूर्वक चरित्रो अेक साथे अषां सेनारने अमारा तरह्ती अकट थयेल अनेक सुंदर चित्रो सहित सादा कपडानां पाका आछन्डींगवाणा श्रीपाल रास अर्थ सहित (३।. २-०-० नी किंमतने) नेट आपवाभां आवशे.

कर्मग्रंथ भाग १-२ संपूर्ण.

१. सटीक चार कर्मग्रंथ श्रीभद्वेन्द्रसूरिविरचित-प्रथम भाग ३।. २-०-०

२. शतकनामा पांचमो अने सप्ततिकावधान छहो कर्मग्रंथ, द्वितीय भाग ३।. ४-०-०

धरणी न काण्ठपूर्वक तेवुं संशोधन, अमारी प्रस्तुत आवृत्तिभां सावधानपणे संपादक महापुरुषोअे आ अने अंशोभां कथुं छे अने रचना, संकलना विद्वत्तापूर्ण करवाभां आवेल छे; ने अंथ जेया पछी न जणुय तेवुं छे. आकी तेनी साथे गुणराती भाषाभां आपेल प्रस्तावनाभां विगतो, अंथकारनो परियय, विषयसूचि, कर्मग्रंथनो विषय कया अंशोभां छे तेनी सूचि, पारिभाषिक शब्दना स्थानदर्शक टोप, श्रवतांगरीय कर्मतत्त्वविषय शास्त्रोनी सूचि, कर्मविषयना भजतां अंशो, छ कर्मग्रंथान्तर्गत विषय द्विगंयरी शास्त्रोभां कया कया रथणे छे तेनो निर्देश वगेरे आपवाभां आवेल होवाथी अव्यासीअो भट्टे पास छपयेगी थयेल छे, ने प्रथम अहार पडेल कर्मग्रंथ करतां अधिकतर छे.

जिया अेन्टीक कागणो छपर, सुंदर टाछपो अने मज्जुत तथा सुंदर आछन्डींगभां अने भागो अकट थयेल छे. किंमत अनेना ३।. ६-०-०. पोस्टेज शुद्ध.

लभो:—श्री जैन आत्मानंद सभा—बावनगर.

(आनंद प्रिन्टींग प्रेसभां शेक देवयंद दामछ्मे छाप्युं.—बावनगर.)